

Discussion Paper

Nr. 1 August 2007

Proiectul Concepției Securității Naționale - test decisiv pentru elita politică moldovenească

de Dumitru Mînzărari

Institutul pentru Dezvoltare
și Inițiative Sociale
IDIS "Viitorul"

Discussion Paper

Proiectul Concepției Securității Naționale - test decisiv pentru elita politică moldovenească

de Dumitru Mînzărari

CUPRINS

Prefață	6
De ce este nevoie de o strategie a securității naționale?	10
Eșecul vechii concepții a securității naționale	13
Cultura strategică în Republica Moldova	16
Noul proiect privind concepția securității naționale	18
Sistemul internațional anarhic – amenințări și oportunități	23
Standarde de planificare strategică	34
Viziunea politică națională	39
„Neutră” înseamnă „neutralizată”	43
Concluzii	46
Soluții	49

*„Luptătorii abili de odinioară, mai întâi, excludeau
posibilitatea propriei înfrângerii, și doar după aceea
căutau oportunități de a-și învinge inamicul.”*
Sun Tzu, *Arta Războiului*,

sec. IV î.e.n.

PREFAȚĂ

Prin intermediul acestei lucrări, *IDIS Viitorul* prezintă primul număr al seriei de dezbateri publice „*Discussion Papers*”. Ea tinde să impulsioneze și să contribuie la cadrul de dezbateri naționale asupra subiectului sistemului de securitate al Moldovei. Acest pas, la fel, își propune ridicarea nivelului conștiinței publice în ceea ce privește evenimentele și procesele social-politice importante; activizarea participării societății civile și a cercurilor academice și de experți la modelarea politicilor publice; edificarea culturii de comunicare și de cooperare între guvernare și societatea civilă. Lucrarea este adresată publicului larg, cu sau fără cunoștințe speciale în domeniul studiilor strategice și de securitate, fapt care a solicitat unele explicitări de ordin teoretic, pe alocuri, mai profunde. Intenționăm să inițiem o discuție complexă despre un șir de idei și concepții privind *cadrul strategic de securitate al R. Moldova*. Dezbaterile pe marginea acestui subiect sunt ne-

cesare și oportune deoarece proiectul documentului care definește securitatea națională a statului, *Concepția securității naționale a Republicii Moldova*¹ (CSN), înainte de a fi adoptată, parcurge etapa de evaluare și analiză în cadrul instituțiilor de stat. Așadar, plasarea proiectului Concepției în centrul atenției analizei nu este o simplă coincidență.

Necesitatea abordării acestui subiect este dictată și de alți factori obiectivi. Din cauza culturii sovietice perpetuată din perioada URSS-ului, care „a infectat” cultura instituțională a tânărului stat R. Moldova, domeniul securității a fost și continuă să fie considerat o sarcină elitistă, dreptul asupra acestuia revenind exclusiv statului. Acest reflex persistă în pofida faptului că instituțiile de stat, din diferite motive, nu dețin resurse materiale și intelectuale suficiente pentru a aborda în mod eficient spectrul complex al securității naționale. Sim-

¹ Proiectul Concepției Securității Naționale a fost plasat pe pagina web a Ministerului Afacerilor Externe și al Integrării Europene, fiind accesibil la adresa <http://www.mfa.md/img/docs/proiectul-conceptiei-securitatii-nationale-a-RM.doc>

bioza *instituții de stat - societate civilă* explică eficiența guvernărilor din statele occidentale, această formulă fiind din ce mai mult acceptată și de către statele fostului „lagăr socialist”. Ignorarea de către putere a pool-ului de experți și savanți care activează independent de instituțiile guvernamentale nu face decât ca lucrurile să stagneze în acest domeniu, antrenând ineficient resursele intelectuale ale statului. E de remarcat totuși faptul că în ultimii ani, în Moldova, a fost înregistrat un progres vizibil în conlucrarea guvernării cu societatea civilă în domeniul administrației publice, al economiei, al reformelor sociale și juridice, lucru care nu s-a întâmplat în alte sfere precum ar fi cele a politicii externe, politicii militare și securității naționale.

Moldova are o experiență și o capacitate de expertiză foarte limitate privind evaluarea, planificarea și elaborarea strategiilor ce țin de domeniul securității naționale. Potențialul intelectual, care în Uniunea Sovietică se ocupa de elaborarea strategiilor în domeniul securității și al celor adiacente acestuia, a fost moștenit aproape în totalitate de către Federația Rusă. Moldovei nu i-a rămas decât să improvizeze și să mimeze structurile altor state în procesul de adunare și lansare a potențialului necesar pentru exercitarea politicilor sale militare, externe și de securitate. Rezultatul obținut amintește de prototipurile folosite doar prin formă, mai puțin prin conținut și scopuri.

Această situație ne amintește de o scenă comică dintr-un film artistic sovietic, despre Hotabâci, unde bătrânul magician face o minune - un telefon public turnat în întregime din aur, dar evident fără circuite și piese necesare funcționării.

Din primele zile ale existenței sale ca stat, după destrămarea Uniunii Sovietice, Moldova a avut un singur document strategic, care trasa direcții în ceea ce privește securitatea țării, și anume, Concepția Securității Naționale, elaborat în 1995. În pofida schimbărilor social-politice radicale din ultimii doisprezece ani, atât la scară mondială, cât și regională, autoritățile de la Chișinău nu au ținut cont de contextul creat, neadoptând un document complex, serios, conform rigorilor vremii, privind securitatea sa națională². De fapt, toate guvernele Moldovei până în prezent, din variate motive, fie necunoaștere, management defectuos, sau lipsă de potențial intelectual și de expertiză necesare, au ignorat domeniul securității naționale și i-au subestimat importanța. O astfel de atitudine se poate explica și prin faptul că aceste guverne au perceput greșit cadrul de securitate ca fiind unul favorabil Moldovei. În cele mai fericite situații, elita politică de la Chișinău au adoptat comportamentul pompierilor: au reacționat agitat la situațiile de criză *deja* aflate în plină manifestare. De

² Ministerul Apărării a făcut eforturi considerabile pentru adaptarea CSN la realitățile existente, însă rezultatele acestor eforturi nu au luat forma unui nou document strategic pentru securitatea națională.

cele mai multe ori însă, incapabilă să anticipeze și să prevină șocurile, clasa politică de la conducere a răspuns prin inactivitate, suferind lovituri grave care au afectat bunăstarea și securitatea statului. În opinia noastră, anume aceștia sunt factorii-cheie care au condiționat multiplele eșecuri și vulnerabilități ale Republicii Moldova în perioada post-sovietică, ce țin de înghețarea conflictului transnistrean, de colapsul economiei moldovenești (ca rezultat al crizei financiare în Rusia din 1998³), de sistarea reformelor economice și social-politice din țară, etc.

Studiul, de fapt, nu are drept scop să examineze minuțios și cu un ochi foarte critic noul proiect al Concepției securității naționale. Considerăm acest lucru inutil și neconstructiv din mai multe motive. În primul rând, natura culturii instituționale în Moldova a influențat semnificativ procesul de redactare al proiectului, discutarea și modificarea acestuia. Documentul a suferit numeroase intervenții mai mult sau mai puțin calificate din partea diferitor funcționari și politicieni, pragmatice, dar și politizate, care i-au alterat considerabil nu doar forma, ci și conținutul. În linii mari, proiectul noului document reprezintă un document de consens, fapt care i-a afectat calitatea. Cu toate acestea, s-a înregistrat o etapă calitativă semnificativă în direcția elaborării unui document fundamental efi-

cient privind securitatea națională, în comparație cu Concepția din 1995. Pe parcurs vom căuta să arătăm părțile vulnerabile ale proiectului noii concepții. Bazându-ne pe practica internațională corespunzătoare și pe elaborările științifice în materie de strategie și securitate vom prezenta sugestii, menite să excludă aceste vulnerabilități.

Un șir de experți care au contribuit la acest studiu și-au exprimat scepticismul în ceea ce privește probabilitatea adoptării de către actuala conducere de la Chișinău a unei strategii a securității naționale competente și eficiente. Astfel de evaluări par a fi destul de apropiate de adevăr, fiind confirmate de evidența empirică. Adică, ceea ce se întâmplă cu proiectul Concepției după culisele puterii reprezintă o situație care trezește îngrijorarea. Pentru a nu permite dezbateră acestuia în plenum Parlamentului, proiectul documentului a fost criticat dur și fiind, în consecință, respins în ședința fracțiunii parlamentare a Partidului Comuniștilor. Este un început nefast al acestui proiect, care nu este evaluat de elita politică de la putere conform unor criterii pragmatice, ci potrivit intereselor de grup și principiilor ideologice. În pofida acestui fapt, suntem ferm convinși că lansarea în societate a discuțiilor pe marginea acestui subiect va contribui la avansarea ansamblului de cunoaștere și expertiză în domeniul securității naționale. În consecință, acestea vor genera, credem, implementarea

³ Detalii și referințe adiționale despre criza financiară care a lovit Rusia în 1998 pe pagina Wikipedia (http://en.wikipedia.org/wiki/Russian_financial_crisis).

de către conducerea țării a unui cadru strategic eficient de securitate, dacă nu imediat, atunci în mod evolutiv, deoarece evoluția este un proces continuu care implică adaptări de proporții mici, dar eficiente, prin care sistemele încearcă să își avanseze capacitatea de supraviețuire⁴.

Studiul abordează subiectul prin descrierea cerințelor de securitate a Moldovei, stabilite de contextul intern și cel extern. El ia Concepția de securitate națională din 1995, noul proiect de Concepție și modelul de planificare strategică în domeniul securității naționale existent în Occident drept puncte de referință. Raportându-se la aceste documente, studiul oferă sugestii pentru soluționarea problemelor actuale de securitate cu care se confruntă Republica Moldova. Acestea sunt sintetizate pe parcursul textului sub forma unor recomandări, care chiar dacă par vădite, totuși sunt ignorate în documentele și proiectele existente, fapt care generează vulnerabilități critice pentru stat.

În studiu, în paralel cu denumirea tradițional acceptată în Moldova de „concepție a securității naționale”, va fi folosită interșanjabil și expresia „strategia securității naționale” sau simplu „strategie de securitate”. Ne-a determinat să utilizăm acești termeni experiența altor state, care, în dependență de istoria și cultura lor politică, au folosit o denumire

sau alta din cele enumerate mai sus pentru a defini principalul document strategic de referință în domeniul securității naționale. De asemenea, vom analiza importanța denumirii, precum și posibilele repercusiuni ale acesteia asupra eficienței mecanismului de securitate națională, reieșind din specificul culturii politice în țara noastră. Prezentând subiectul dezbaterii (pentru a confirma existența pericolelor generate de atitudinea formalistă a elitelor politice autohtone față de strategia securității naționale) vom cerceta inițial de ce o țară ar avea nevoie de un astfel de document.

4 Samir Rihani, "Complex Systems Theory and Development Practice: Understanding Non-Linear Realities", London 2002, p. 8.

DE CE ESTE NEVOIE DE O STRATEGIE A SECURITĂȚII NAȚIONALE?

Oricare țară este, fără îndoială, preocupată, în primul rând, de problema supraviețuirii sale în cadrul sistemului internațional. Or, securitatea, în diversele sale forme, reprezintă interesul vital al statelor. Considerând că nu există un alt scop mai presus de asigurarea securității sale, guvernele ar fi logic să ia o atitudine prioritară în vederea identificării resurselor materiale și a celor intelectuale pentru atingerea acestui obiectiv. Deoarece această preocupare trebuia să aibă caracter permanent, statul este interesat să creeze un cadru organizațional-instituțional care ar asigura funcționarea proprie și efectivă a sectorului național de securitate. El urmează să dirijeze și să transforme resursele în acțiuni, cu scopul asigurării protecției eficiente a securității naționale. În lipsa unei abordări sistematice și complexe a contextului de securitate națională, vor fi luate decizii bazate pe intuiție personală și interese individuale sau/și de grup.

Deși pare a fi neesențial, este foarte necesar de a evidenția importanța excepțională a unui mecanism și a unui proces eficient de evaluare, de planificare și de implementare în domeniul securității naționale.

De calitatea și implementarea eficientă a documentului strategic de securitate al unei țări depinde nu doar prosperitatea, dar însăși existența statului. Prin urmare, strategia securității naționale este necesară, în primul rând, pentru construirea unor mecanisme eficiente, menite să asigure supraviețuirea statului.

Adițional, un document strategic național trebuie să stabilească termenii și condițiile, după care să fie evaluat succesul eforturilor întreprinse pentru a asigura dezvoltarea și supraviețuirea statului. Altfel spus, strategia securității naționale ar reprezenta un punct de referință pentru evaluarea activității guvernului și a conducerii politice privind securitatea statului sau un sistem de coordonate la care s-ar raporta tot spectrul de eforturi și acțiuni, ce vizează protejarea intereselor naționale vitale.

În termeni absoluți, securitatea înseamnă libertate, siguranță în fața oricărei amenințări. Securitatea absolută este doar un deziderat ipotetic pentru toate statele, indiferent de mărimea, de resursele și de potențialul acestora. Chiar dacă statele mici sunt în dezavantaj față de statele mai mari în ceea ce privește teritoriul, resursele de tot felul, acestea nu trebuie să adopte poziții de capitulant în relațiile cu ultimele. Dacă acest fenomen există, acesta se poate explica prin existența unei culturi strategice, inspirată din neîncrede-

rea elitei politice în capacitatea de supraviețuire a propriului stat, iar o asemenea atitudine devine o amenințare majoră pentru securitatea națională. Trebuie de evidențiat în acest sens că scopul unui agresor extern anume este de a crea condiții când conducerea țării-țintă pierde dorința de a se opune agresiunii, ori devine indiferentă față de soarta statului său. Agresiunea poate lua diferite forme, de la presiune economică și subversiune politică, până la instigare și susținerea separatismului și atacul armat. Prin urmare, rolul unei strategii privind securitatea națională mai este de a contribui la crearea și cristalizarea unei culturi strategice, care să fie abilă, flexibilă și chiar agresivă, în sensul pozitiv al cuvântului; care ar testa permanent gândirea convențională, fiind pragmatică și urmărind scopul maximalizării câștigurilor în contextul politicii internaționale.

O strategie a securității naționale stabilește de asemenea viziunile și prioritățile principale ale statului asupra multiplelor procese internaționale, în modul în care să servească consolidării securității naționale, favorizând interesele statului pe termen mediu și lung. În țările cu o statalitate slabă, aceasta mai servește drept element al mecanismului de protecție împotriva hegemoniei unui singur actor sub-statal în detrimentul majorității electorale. Anume statele anemice se confruntă cel mai mult cu riscul de a deveni arene

unde forțele interne luptă pentru ceea ce ele percep drept securitate a propriului grup de interese sau chiar pentru acaparea statului⁵.

Prin urmare, o strategie de securitate are drept scop determinarea intereselor naționale ale statului, luând în considerație evoluțiile contextului internațional și modul în care acestea ne afectează, urmată apoi de identificarea căilor și mijloacelor care ar duce la protecția acestor interese naționale. Servind și pentru anticiparea amenințărilor și provocărilor privind interesele naționale, pentru înțelegerea substanței și magnitudinii acestor pericole, o strategie ar ghida atenția și ne-ar susține eforturile chiar când pericolele încă nu ne amenință evident⁶. Având un caracter multidimensional și complex, securitatea națională include mai multe instituții ale statului. Pentru a evita disfuncționalitățile și haosul, și în rezultat irosirea resurselor, strategia de securitate trebuie să impună ordine și eficiență în eforturile de edificare și susținere a mecanismului de securitate națională. De aici reiese și o altă funcție a ei, cea de dezvoltare, de coordonare și de operare a instrumentelor politice, economice și psihologice a unui stat, împreună cu cel militar, pe timp de pace sau război, pentru

5 Regions and Powers: The Structure of International Security, Barry Buzan și Ole Waever, Cambridge University Press 2003, p.22

6 The Fight Against Terror: Singapore's National Security Strategy 2004, p. 14 (<http://merln.ndu.edu/whitepapers/Singapore-2004.pdf>)

a atinge obiectivele naționale⁷. Așa cum în momentul izbucnirii unui incendiu e nevoie de un stingător sau de o echipă de pompieri, similar în timp de criză este necesar să avem un set de mecanisme eficiente, care este posibil doar în condițiile unei strategii de securitate viguroasă.

Ca și în multe alte state, elita politică autohtonă are cunoștințe, mai mult sau mai puțin profunde despre noțiunea și conținutul „securității naționale”. Pentru unii, care o identifică doar cu posibilitatea amenințărilor militare și cu activitatea serviciilor de informații, în Moldova strategia securității naționale are o semnificație mai mult simbolică. Acești politicieni și funcționari, excluzând oricare posibilitate de agresiune sau pericol armat pentru Republicii Moldova, se bazează în întregime pe convingerea că organizațiile internaționale „ne vor salva”. Asemănător gândesc și cei care au cunoștințe puțin mai largi în acest domeniu, însă aceștia nu cred că Moldova e capabilă, în general, să-și protejeze singură interesele naționale, considerând-o absolut dependentă de voința țărilor influente. O astfel de idee s-a conturat clar în discuțiile cu mai mulți reprezentanți ai instituțiilor noastre de stat. Mai mult decât atât, acțiunile și inacțiunile conducerii statului în politica sa externă și de securitate, inclusiv cele

recente, privind conflictul transnistrean, relațiile cu Rusia, cu Uniunea Europeană, cu țările vecine România și Ucraina, confirmă aceste opinii pesimiste.

Cât de adevărate sunt astfel de percepții și favorizează oare particularitățile sistemului internațional actual avansarea securității statelor mici ca Moldova? Care din ele afectează securitatea Moldovei? Ce oportunități există sau sunt inspirate de conjunctura internațională și regională, în contextul perfecționării securității naționale a Moldovei? Acestea sunt doar unele întrebări la care studiul încearcă să găsească răspunsuri plauzibile.

⁷ Arthur F. Lykke în „U.S. Army College Guide to Strategy”, p. 179

EȘECUL VECHII CONCEPȚII A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Ratările Concepției de la 1995

Necesitatea obiectivă de o nouă strategie a securității naționale există de foarte mult timp. Concepția de la 1995 era construită pe un fundament șubred, de aceea nu-și exercita rolul cuvenit (să ne amintim de imaginea telefonului turnat din aur). Determinând interesele statului, documentul de la 1995 a ratat identificarea și scoaterea în evidență a pericolelor esențiale referitoare la securitatea națională a Republicii Moldova. Printre cele mai principale pot fi enumerate dependența economică extremă față de Rusia; vulnerabilitatea acută la presiunile social-politice ale Kremlinului; existența unei percepții la elita politică rusească influentă precum că menținerea controlului Rusiei asupra guvernului de la Chișinău este în interesul vital al statului rus, suplinită de o voință politică clară a clasei politice de la Moscova de a atinge acest obiectiv. O astfel de evaluare este dictată de faptul că politica externă a Rusiei amenința interesele vitale ale Republicii Moldova, dacă definim aceste interese vitale ca fiind protecția unității interne, inviolabilitatea frontierelor, protejarea avantajelor sale strategice și refuzul acestor avan-

taje statelor concurente. Accesul la resurse, esențial pentru prosperitatea și puterea statului; siguranța în fața unor intimidări externe; protecția contra acțiuni subversive sau a intervențiilor ale altor state în afacerile interne⁸ completează lista intereselor vitale ale unui stat. În rezultat, neconturând aceste amenințări majore la adresa securității naționale, Concepția de la 1995, nu a fost în stare nici să stabilească un cadru viabil de planificare pentru contracararea acestor pericole.

Nu vom insista asupra motivelor punctelor slabe ale documentului din 1995, fie ele obiective sau subiective. Este cert faptul că politica Rusiei față de Moldova reprezentau clar o amenințare majoră pentru securitatea noastră națională. Chiar dacă în rândul elitei politice autohtone pro-ruse existau dubii, acestea puteau fi risipite ușor, folosindu-se drept argument acțiunile Moscovei din 1994: încălcarea gravă a acordurilor cu Chișinăul prin permiterea tacită de a înlocui unele posturi ale sale cu posturi de grăniceri și vameși ale Tiraspolului, în urma retragerii contingentului rus de pacificatori din Zona de Securitate. Gestul deliberat al Rusiei a fost unul de răscruce după conflictul armat transnistrean, căci practic a permis Tiraspolului să-și delimiteze „frontierele”, prin care *de facto* s-a inițiat crearea „realității practice a

⁸ Arts of Power: Statecraft and Diplomacy, Chas. W. Freeman, Jr., United States Institute of Peace Press, Washington, D.C., 1997, p. 10

statului transnistrean⁹. În concluzie, Concepția de la 1995 a ratat să considere acel fenomen (în plină forță atunci) extrem de periculos.

După adoptarea Concepției securității naționale de la 1995, la 27 și 30 mai 1996 Rusia din nou încălca grav acordul moldo-rus din 1992, deplasând în zona de securitate (or. Bender și or. Dubăsari) două batalioane de infanterie motorizată cu tehnică și armament din dispozitivul Forțelor ruse operative în Republica Moldova, care erau, de fapt, trupele armatei a 14-a (sovietică și apoi rusă) ce a luptat împotriva Chișinăului. Ele au înlocuit forțele de pacificatori ale Moscovei, care erau, conform înțelegerii, completate cu militari din Rusia. La protestele Moldovei, partea rusă a răspuns ultimativ anunțând arogant că decizia este finală și nu poate fi schimbată. Acesta a fost încă un moment-cheie, care a indicat consolidarea trend-ului de comportament arțăgos și iresponsabil a Rusiei în conflictul transnistrean, pe care elita politică autohtonă a ratat să-l perceapă și să modifice, în consecință, mecanismul securității naționale.

În anul 1998 revizuirea Concepției de securitate se impunea în mod imperativ stringent, deoarece economia R. Moldova înregistra un seism

⁹ Este fraza-cheie folosită de oficialii ruși de rang înalt, în special după organizarea așa-numitului referendum pe malul stâng al Nistrului în toamna anului 2006, urmărind constrângerea Moldovei și comunității internaționale să accepte Tiraspolul ca parte egală în negocieri. Astfel ei intenționează să creeze un șir de mecanisme juridico-formale pentru a lichida pericolul recunoașterii Moscovei drept parte în conflict.

puternic ca urmare a catastrofei financiare rusești. A devenit clar faptul că Moldova, din considerente de securitate națională, trebuie să-și diversifice piețele de desfacere și să-și repare dependența sa față de economia rusă. Cu regret, nu au fost realizate schimbări vizibile în acest sens, așa încât repercusiunile acestei ignoranțe au fost din nou simțite dureros în 2005–2006. Atunci Moldova a fost supusă unei presiuni economico-comerciale devastatoare din partea Rusiei, fapt care i-a afectat PIB-ul în măsura în care a devenit o gravă amenințare la adresa securității naționale a țării. Și de această dată nu au urmat eforturi sesizabile din partea Chișinăului în vederea revizuirii principiilor strategice privind securitatea națională. Chiar dacă importante surse mass-media din Rusia, precum *Kommersant*, citând persoane influente din structurile guvernamentale rusești, dezvăluiau că presiunile comercial-economice, apoi și politice constituiau elementele unui plan complex al Moscovei de edificare a influenței politice a Kremlinului asupra Chișinăului.

Bariere instituționale

Surprinzător, dar ideea despre necesitatea revizuirii sistemului de securitate națională, promovată în structurile guvernamentale de la Chișinău la sfârșitul anului 2005, a fost inițial argumentată în fața conducerii țării nu prin modificarea cadrului regional

de securitate și creșterea pericolelor. De altfel, toate rapoartele anterioare despre necesitatea revizuirii sistemului de securitate, dictate de apariția a noi provocări și amenințări la adresa statului moldovenesc, au fost ignorate de elitele politice autohtone. Drept unul din principalele argumente pentru elaborarea unei noi strategii a securității naționale au fost prezentate prevederile Planului Individual de Acțiune al Parteneriatului (IPAP)¹⁰. Adică avem toate motivele să credem că primul argument a fost mai puțin convingător pentru elita politică moldovenească, decât cel impus de IPAP. Concluzia este că în Moldova inițiativele inspirate de necesități obiective ale dezvoltării statului, venite „de jos”, sunt ignorate, în spiritul culturii politice sovietice, iar celor ce vin din afara țării li se acordă o mai mare atenție. S-a creat situația când clasa politică autohtonă atribuie recomandărilor și solicitărilor externe o autoritate și o competență superioare față de cele conturate de experții și specialiștii proprii.

Atitudinea de subestimare și de desconsiderare a angajaților sau a experților locali, proprie multor conducători din Moldova constituie un factor destabilizator puternic al sistemului național de administrare centrală, afectând semnificativ sectorul de securitate. Spiritul critic și gândirea

neconvențională a experților nu sunt solicitate și nici agreate de superiori. Expertiza tehnică nu este căutată și apreciată, astfel încât instituțiile funcționează deseori la un nivel rudimentar, din inerție. Incompetența multor șefi generează față de subordonați cerințe și exigențe inferioare. De exemplu, chiar dacă un specialist de valoare produce o analiză perfectă, documentul acesta va ajunge pe scara ierarhică acolo unde esența și calitatea sa vor fi înțelese. Evident că toate acestea pot provoca reacția sistemului, manifestată prin faptul că specialiștii-tehnici au început a practica un comportament conformist și formalist. Formalismul a devenit un trend consolidat al culturii instituționale moldovenești. Respectarea formei, și nu a scopurilor și a intențiilor, pentru atingerea cărora au și fost elaborate procedurile și obligațiunile de serviciu ale funcționarilor, a devenit activitatea cotidiană a instituțiilor de stat. În consecință, un șir de documente sunt elaborate doar pentru a exista pe hârtie, calitatea lor fiind discutabilă. În acest context menționăm că deseori activitatea funcționarilor publici face dificilă viața și activitatea cetățenilor, în loc să o ușureze. Evident că toate aceste deficiențe instituționale provoacă stagnări și erori în întreg sistemul de guvernare al țării. Menționăm că o condiție de bază pentru ca un stat mic să supraviețuiască și să concureze reușit cu statele mai mari sau cu cele care posedă resurse substanțiale este *performanța* întregului sistem,

¹⁰ Moldova a aprobat Planul Individual de Acțiune al Parteneriatului cu NATO la 19 mai 2006, urmând pe această cale Georgia (2004), Azerbaidjanul, Armenia (2005) și Kazahstanul (ianuarie 2006). IPAP este un nou mecanism de avansare a cooperării în cadrul Programului „Parteneriat pentru Pace”, care a fost lansat la Summit-ul de la Praga în 2002.

pe când deficiențele instituționale amenință securitatea națională. Este concludent și faptul că pe parcursul unui an, începând cu februarie 2006, Comisia pentru elaborarea Concepției securității naționale, instituită prin decret prezidențial la finele anului 2005, nu și-a eficientizat activitatea de elaborare a proiectului Concepției. Acestea sunt doar unele aspecte, care oferă explicații referitor la cultura instituțională în sistemul administrativ central moldovenesc, influențând modul în care au fost redactate atât Concepția din 1995, cât și noul proiect. Subliniem că ideile expuse în acest capitol sunt relevante pentru subiectul ce urmează, privind natura și dezvoltarea culturii strategice a Republicii Moldova.

CULTURA STRATEGICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cultura strategică este noțiunea care a fost instrumentalizată de către cercetătorii occidentali pentru a explica comportamentul elitei politice sovietice, care nu corespundea paradigmeilor de alegere rațională și modelelor matematice, folosite de ei pentru prezicerea reacțiilor Uniunii Sovietice. Astfel, s-a creat un nou instrument de analiză, și anume, cel al culturii strategice, care pretindea că fiecare țară ar avea propriile mecanisme și metode de interpretare, de evaluare și de reacție ca răspuns la procesele internaționale. Din multiplele definiții ale culturii strategice am selectat-o pe cea a lui Iain Johnston, care susține că fiecare stat are preferințe strategice proprii (cultura strategică), care „sunt înrădăcinate în însăși experiența inițială de formare a statului, fiind influențate inclusiv și de caracteristicile filosofice, politice, culturale și cognitive ale statului și elitelor sale”¹¹. Adică aceasta nu este altceva decât un set de percepții, idei, tradiții, modele de gândire, metode de operare și norme care influențează elita politică în procesul interpretării evenimentelor externe și al selectării răspunsurilor la ele.

Ideea culturii strategice este în strânsă legătură cu noțiunile de cultură politică și de cultură militară, iar armata în sistemul politic moldovenesc are o

¹¹ Alastair Iain Johnston, “Thinking about Strategic Culture”, *International Security*, 19:4, pp. 33-64

influență neînsemnată sau chiar simbolică. Considerând că istoria militară modernă a Moldovei este destul de scurtă, ceea ce sugerează o cultură și o știință militară embrionară, este clar de ce prioritatea deciziilor și autorității în domeniile tradițional dominate de gândirea militară în alte țări, aparține în Moldova instituțiilor de stat civile. Aceasta nu putea să nu influențeze natura culturii și a comportamentului strategic în Moldova, care este în continuă evoluție. Studiile în materie de cultură strategică sugerează că ea se creează în perioade îndelungate și influențează generații întregi ale elitei politice. Prin urmare, conducerea actuală a Moldovei a fost influențată de cultura strategică tipică nomenclurii sovietice provinciale, deoarece este ea este un produs al acestei nomenclaturi. Ultima nu manifesta nici un fel de inițiativă, gândea foarte îngust, local, „parohial”, putem spune, era preocupată de problemele managementului intern și nu cunoștea practic de loc esența politicilor militare, externe și de securitate, care aparțineau portofoliului politic al nomenclurii sovietice centrale, de la Moscova. Astfel s-ar explica complexul de inferioritate al elitelor de la Chișinău față de Rusia, aversiunea și incompetența lor în ce privește utilizarea mai hotărâtă și mai eficientă a întregului complex de instrumente al sistemului de securitate națională, cum ar fi diplomația, forțele militare și serviciile de informații.

Experiența șocantă în urma înfrângerii în conflictul armat de pe Nistru de asemenea a influențat considerabil forma-

rea culturii strategice a elitelor autohtone. Perpetuarea culturii strategice, de la o generație la alta, a fost confirmată și de studiile de caz ale Germaniei și Japoniei din perioada postbelică. Potrivit acestora, cultura strategică a celor două state a fost influențată de atitudini și percepții pacifiste, conținând fobie și repulsie față de instrumentele de forță ale sistemului de securitate națională. Astfel de tendințe au început să fie dispersate doar recent, când comportamentul strategic al acestor două țări a început să evolueze în conformitate cu paradigma realistă a teoriei relațiilor internaționale, care accentuează că statele tind să-și sporească securitatea¹². Din cele expuse se poate afirma că elita politică moldovenească în formare, actualmente își construiește percepțiile, modelele de gândire și operare, care vor determina cultura strategică a statului moldovenesc în viitor. Fără îndoială, în procesul de evoluție a culturii strategice autohtone există marele risc, că noile elite vor „moșteni” de la elitele politice anterioare astfel de calități „ereditare” ca defetismul și predispoziția spre capitulare, gândire „parohială”, precum și variate complexe de inferioritate.

Ne-am propus până aici să descriem factorii principali care au influențat și continuă să influențeze modul de elaborare a strategiei securității naționale, care credem că au elucidat cauzele deficiențelor proiectului noii Concepții a securității naționale a Republicii Moldova.

12 Thomas U. Berger în “The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics”, de Peter J. Katzenstein (editor), Columbia University Press, 1996, pp. 317-356

NOUL PROIECT PRIVIND CONCEPȚIA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Goluri funcționale

Chiar și cel mai reușit document strategic este inutil dacă nu există mecanismele care îi asigură funcționalitate eficientă. Ultimul proiect al Concepției de securitate națională seamănă cu o declarație politică, ce nu are un caracter legal obligatoriu. Documentul urmează calea Concepției din 1995, care a fost adoptată printr-o hotărâre a Parlamentului. Acest fapt i-a diminuat semnificativ calitatea și funcțiile sale de document strategic de călăuză în edificarea mecanismului de securitate națională. Practic în majoritatea țărilor dezvoltate orice document fundamental pentru securitatea națională este aprobat prin intermediul mecanismelor, care îi oferă un caracter esențial, de referință și obligatoriu în edificarea sistemului de securitate al țării. Un aspect specific Moldovei, care împiedică funcționarea Concepției, este faptul că prevederile acesteia nu sunt realizate de guvernanți și lipsește un mecanism instituțional, care ar soluționa această problemă. În acest context, sugestia Angelei Colațchi de la Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele RM, de a adopta Concepția

printr-o lege organică¹³ ar fi o soluție foarte bună.

O altă deficiență a documentului o constituie însăși denumirea. Este acceptat drept standard internațional ca în ierarhia documentelor de securitate, documentul esențial conceptual pentru securitatea națională să fie numit „strategie a securității naționale”¹⁴. Abandonând tradiția sovietică, Ucraina deja a acceptat aceste standarde occidentale, iar Rusia a ajuns la stadiile finale de elaborare a documentului numit „strategie”, care să-i înlocuiască actualul document numit „concepția securității naționale”. Prin urmare, Moldova trebuie să accepte standardele occidentale în procesul de concepere a cadrului politico-juridic privind securitatea sa națională, dacă tinde să realizeze o interoperabilitate cu UE și NATO și să se debaraseze de mecanismele ineficiente create și condiționate de particularitățile sistemului politic sovietic, unde conducerea politică era reprezentată doar de un singur partid și un grup restrâns de persoane. Datorită unor astfel de măsuri s-ar lichida dublarea eforturilor, căci noul proiect de Concepție presupune și elaborarea unei strategii, astfel scopurile și eforturile ambelor

13 Proiectul Concepției de securitate națională prezentat pe pagina Parlamentului, în care sunt incluse expunerea de motive pe marginea proiectului și nota de sinteză privind discutarea proiectului cu participarea societății civile (<http://www.parliament.md/download/drafts/ro/2518.2007.doc>)

14 The Security Strategies of the Austria, Czech Republic, Hungary and Slovakia in the Context of the European Security Strategy, *Austrian Ministry of Defence and Institute for Security and Defence Studies of Slovakia*, 2005, pp. 52-60 (http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/05_secstrat_60.pdf)

documente se suprapun, în mare parte. Se poate de concis faptul, că urmarea standardelor occidentale de planificare a strategiilor naționale și schimbarea denumirii de „concepție” în „strategie” (SSN) ar imprima documentului fundamental pentru securitatea națională a Moldovei un caracter de acțiune, ar aduce claritate, facilitând considerabil elaborarea strategiilor pe sectoare (politică externă, militară, etc.) și lichidând problema eficienței reduse și a dispersării eforturilor.

O eficiență mai înaltă a documentului ar putea fi realizată și prin evitarea altor deficiențe ale Concepției. Menționăm, că un astfel de document mai are rolul de a prezenta viziunea politică a statului privind cadrul internațional, care impune condițiile de securitate ale țării, iar compromisul politic intern privind această viziune, în mod ideal nu ar trebui să-i afecteze calitatea ei obiectivă. Așadar, o viziune a conducerii politice, care din considerente ideologice sau de altă natură subestimează amenințările privind securitatea națională, ar putea crea situația când statul s-ar trezi că nu are capacități suficiente și instrumente corespunzătoare să-și protejeze suveranitatea și independența, aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, exagerarea pericolelor ar implica cheltuieli excesive de resurse, când statul ar avea nevoie stringentă de ele în alte domenii. Prin urmare, o strategie a securității naționale trebuie să promoveze o

1. Recomandăm ca denumirea de „Concepție”, să fie schimbată în „Strategie”, aceasta aprobându-se printr-o lege organică, astfel Concepția din 1995 fiind anulată.

viziune politică realistă a conducerii țării privind securitatea statului. Numai astfel pot fi create condiții favorabile pentru identificarea pericolelor ce vizează securitatea națională, interesele și obiectivele țării. În caz contrar SSN devine o formalitate, nefuncționând, de fapt. Proiectul noii Concepții ar avea de câștigat dacă ar putea trece de această capcană structurală. Acest studiu credem că oferă oarecare limpeziri în ceea ce privește evaluarea mai completă a contextului internațional și a pericolelor ce planează deasupra statului nostru.

În plus, în procesul de identificare și analiză, precum și de evaluare a gravității pericolelor, este nevoie să se țină cont de particularitățile specifice Moldovei. Cu alte cuvinte, considerăm că „coerciția externă” și „vulnerabilitățile interne” menționate în proiectul noii Concepții, de altfel fiind interdependente, constituie cele mai grave pericole privind securitatea națională a Republicii Moldova, meritând o abordare prioritara comparativ cu amenințarea denumită în proiectul Concepției „conflictul transnistrean și prezența militară străină pe teritoriul RM”. Afirmatia aceasta este ghidată de logica că anu-

me primele două pericole, prezentate mai sus, generează și alimentează pe cel de-al treilea. Structurarea pericolelor după gravitatea acestora este utilă pentru planificarea ulterioară în domeniul politicii externe, al politicii militare și de informații, oferind posibilitatea de a distribui eforturile și resursele conform priorităților.

Un alt motiv de îngrijorare este cauzat de securizarea excesivă care apare în proiectul Concepției. Incluziunea numărului prea mare de instituții în sectorul securității naționale a Moldovei nu doar creează un risc conceptual, după cum a indicat Igor Munteanu, directorul *IDIS Viitorul*, în cadrul primei prezentări publice a proiectului CSN, și singurei, de altfel¹⁵. Acest fapt va provoca dispersarea eforturilor și a resurselor necesare pentru a implementa premisele obiectivelor securității naționale, va genera dezordine în sectorul de securitate, ceea ce va face dificilă delegarea sarcinilor. Enumerarea multiplelor subdiviziuni ale Ministerului Afacerilor Interne, de rând cu însuși Ministerul, pare să complice inutil, de asemenea, imaginea sectorului de securitate. Arhisecurizarea atât tematică, cât și instituțională are drept rezultat creșterea volumului Concepției, comparabil cu cel al SUA, al Rusiei, al României, al Lituaniei, etc. O soluție ar fi urmarea practicii internaționale, limitând numărul instituțiilor sectorului de

securitate în concordanță cu amenințările de ordin permanent și grav, iar alte provocări să fie abordate ad-hoc. Optimizarea structurii și funcțiilor actualului Consiliu Suprem de Securitate (CSS), ar contribui la atingerea acestor scopuri, imprimând claritate și organizare sistemului național de securitate.

Consiliul Suprem de Securitate

Nu e nici un secret că Moldova, chiar în cazul legilor și strategiilor bune, nu este capabilă să le asigure funcționarea lor, fapt care constituie o problemă extrem de serioasă pentru sistemul de securitate. Documentele ce îl ghidează nu sunt realizate, din cauza lipsei unui mecanism eficient de control privind implementarea lor. În consecință, nu s-a realizat o coeziune a elementelor sistemului național de securitate într-un singur mecanism funcțional. În contextul actual din Moldova, este necesar, logic, util și eficient, ca rolul de control asupra implementării cadrului legislativ-birocratic în ceea ce privește securitatea națională să fie asumat de către Consiliul Suprem de Securitate. Realizarea acestui imperativ conturează clar funcțiile pe care CSS trebuie să le îndeplinească: acumularea, evaluarea, coordonarea și integrarea informației strategice, a consultanței, a experienței și a propunerilor din partea Forțelor Armate, ale altor agenții guvernamentale și think

¹⁵ Nota de sinteză, anexată la proiectul CSN, prezentată Parlamentului (<http://www.parliament.md/download/drafts/ro/2518.2007.doc>)

tank-uri. O altă funcție, neîndeplinită în cadrul instituțiilor guvernamentale, este generarea de idei și soluții originale ca răspuns la amenințările în adresa securității statului. Aceste funcții sunt deosebit de importante, deoarece reprezintă necesități critice, care nu sunt completate în cadrul instituțional existent.

Reieșind din necesitățile aparente ale statului, CSS urmează să includă un șir de subdiviziuni permanente și altele temporare, de natură ad-hoc. Printre cele permanente ar fi util de stabilit secretariatul, direcția pentru cercetări și modelare, direcția pentru strategii de apărare și operațiuni de menținere a păcii, direcția pentru informații și antiterorism, direcția pentru situații excepționale, direcția pentru diplomatie publică și direcția pentru gestionarea crizelor interne¹⁶. Denumirile sunt convenționale, menite să prezinte domeniile pe care le considerăm strict necesare pentru edificarea și consolidarea sistemului securității naționale a Moldovei. În dependență de necesitățile curente, va fi posibilă și crearea unor grupuri de lucru cu statut temporar, tematic sau ad-hoc. Astfel, în condițiile lansării ideii de integrare europeană drept obiectiv național, ar fi oportun ca în cadrul CSS să se stabilească o structură, care să evalueze și să dirijeze desfășurarea reformelor de integrare europeană, proces care a stagnat vizibil în ultima vreme, și din

cauza lipsei unui organ de evaluare și de control.

Crearea funcțiilor conturate mai sus presupune, în mod evident, adaptarea structurii și a principiilor de organizare a CSS. În primul rând, la completarea personalului, ar fi necesar să se mențină un echilibru între (foștii) funcționari sau oficialitățile de stat și experții din sfera non-guvernamentală, pentru a-i păstra Consiliului capacitatea de gândire strategică obiectivă și independentă. De asemenea, ar trebui să fie stabilite rotații externe ale personalului CSS, după o anumită perioadă, pentru a menține spiritul critic și echilibrat în procesul de activitate al Consiliului. Luându-se în considerație caracterul avansat și complex al consultanței și al serviciilor furnizate de CSS conducerii de vârf a țării, este necesar ca toți conducătorii de direcții să nu fie simpli funcționari sau numiți pe criterii politice, ci specialiști cu expertiză practică și științifică, pentru că ei vor fi cei, care în mare parte vor impune plafonul eforturilor pe domenii de importanță strategică pentru Republica Moldova. În al doilea rând, cerința de generator de idei, pusă în fața Consiliului, scoate în evidență necesitatea atragerii unor cadre de cercetători talentați și stabilirea structurii, ce ar crea posibilitatea și ar oferi resursele de a conduce cercetări permanente. În al treilea rând, se observă nevoia instituirii funcției de

¹⁶ Are ca scop să adreseze, în special, vulnerabilitățile interne, inclusiv, dependența străină.

director¹⁷ al CSS, care să fie și consilier prezidențial pentru securitatea națională, fapt care ar permite valorificarea eficientă a resurselor și instrumentelor statului pentru asigurarea securității naționale. Astfel credem că se va obține creșterea calității și operativității mecanismului de informare și de consultare a conducerii de vârf a țării în materie de securitate.

Consiliul trebuie să servească drept un mecanism de integrare a potențialului și eforturilor instituțiilor de forță și ale celor civile, generând o cultură strategică sănătoasă. În ace-

2. Recomandăm optimizarea structurii, a funcțiilor și a statutului Consiliului Suprem de Securitate, cu stabilirea funcției de Director al CSS/Consilier prezidențial pentru securitatea națională.

lași context se impune și revizuirea statutului formal consultativ al Consiliului Suprem de Securitate, care ar trebui să dirijeze eforturile în sectorul securității naționale și să elaboreze politici ce ar putea eventual obține un caracter legal obligatoriu. În plus, pentru a-și exercita eficient funcțiile, CSS va deveni un consumator activ de informație, din acest motiv relațiile sale cu instituții ca Ministerul Apărării, Serviciul de Informații și Securitate, Ministerul Afacerilor In-

terne, etc. nu pot avea un caracter pe orizontală. Necesitatea de a atribui Consiliului Suprem de Securitate puteri de control asupra realizării prevederilor SSN, impune crearea unui statut corespunzător. Desigur că din considerente de concurență instituțională este posibilă apariția opoziției față de investirea cu noi puteri a CSS, însă alte instituții guvernamentale trebuie să înțeleagă că aceasta este singura modalitate de a dinamiza activitatea întregului sistem de securitate, o astfel de schimbare fiind benefică pentru securitatea națională. În același timp, CSS nu trebuie să devină un supra-minister, iar la elaborarea statutului său vor fi delimitate clar domeniile în care Consiliul va avea un rol coordonator, de supraveghere, de cele unde relațiile urmează a se dezvolta pe orizontală.

Pentru a transforma CSN/SSN într-un document de referință pentru securitatea națională, trebuie să fie incluse și să se prezinte clar căile de realizare a obiectivelor statului reieșind din interesele naționale. Practica occidentală de elaborare a strategiilor și logica elementară ne determină să identificăm suficiente resurse pentru ca statul să fie capabil să-și realizeze obiectivele propuse prin metodele selectate. Luând în considerație aceste elemente, politicienii s-ar asigura că statul are la dispoziție un singur document de referință pentru securitatea națională, care este funcțional și eficient, capabil să rezolve orice probleme ce apar în fața celor care

¹⁷ Funcția poate fi numită și președinte, dar nu secretar, căci CSS urmează să aibă în componența sa un secretariat propriu.

crează strategiile sectoarelor securității naționale (politica externă, a apărării, a informațiilor, etc.). În același timp, aceste eforturi nu se vor încununa de succes, dacă nu va exista un mecanism de integrare, supraveghere și control. CSS, fiind supus transformărilor menționate mai sus, ar putea îndeplini eficient acest rol.

După o astfel de prezentare și analiză succintă a proiectului CSN, în cele ce urmează ne propunem să studiem tendințele existente în sistemul internațional, cu referință la compartimentele respective ale proiectului Concepției. Astfel, intenționăm să contribuim la perfecționarea proiectului noului document strategic pentru securitatea națională, prin identificarea pericolelor și a provocărilor principale de securitate cu care se confruntă Moldova.

SISTEMUL INTERNAȚIONAL ANARHIC – AMENINȚĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI

Necesitatea revizuirii conceptului de agresiune

Schimbările în cadrul internațional sau regional de securitate, cum ar fi creșterea și/sau slăbirea puterii adversarilor sau aliaților, alterarea aliniamentelor și modelelor de influență, descoperirea noilor resurse și tehnologii sau a noilor căi de folosire a acestora, având potențialul de a transforma balanța de putere internațională sau regională, schimbările regimurilor regulatorii internaționale, avansarea noilor modele de dezvoltare economică și comerț, a noilor doctrine și ideologii¹⁸, - toate aceste condiții strategice creează noi amenințări și/oportunități pentru un stat, respectiv impun motive imperative de schimbare a modului în care este percepută securitatea statului. După încheierea confruntării bipolare între SUA și Uniunea Sovietică s-au produs schimbări în gândirea strategică clasică privind noțiunea de agresiune. Dacă anterior această noțiune a fost în mod tradițional egalată cu agresiunea armată, apoi după terminarea războiului rece, perceput ca triumful și superioritatea ideologiei

¹⁸ Chas. W. Freeman, pp. 10-11

liberal-democratice față de sistemele politice autoritare cum a fost cel sovietic¹⁹, a apărut necesitatea revizuirii conceptului de agresiune.

Ieșirea Occidentului drept parte învingătoare în războiul rece s-a produs în paralel cu acceptarea pe larg a valorilor liberal-democratice și îmbunătățirea gradului de consolidare a principiilor dreptului internațional în lume. Normele dreptului internațional continuă să servească drept referință în acțiunile actorilor internaționali, chiar dacă această referință este deseori formală. Îndeosebi de bine această tendință este observată în modul cum sunt desfășurate războaiele, folosirea mijloacelor militare fiind reglementată și limitată de către Carta ONU²⁰. De asemenea a crescut rolul și capacitatea de influență asupra guvernelor occidentale din partea societății internaționale, reprezentată de diverse organizații internaționale guvernamentale, non-guvernamentale și de o serie de activiști. Conștiința politică a societății internaționale a avansat, astfel încât ea condamnă activ actele de agresiune armată care sunt percepute drept ilegale (în conformitate cu dreptul internațional) sau nelegitime (în conformitate cu normele morale).

În consecință, folosirea agresiunii armate în sporirea influenței sau cucerirea noilor teritorii de către state a devenit un tabu internațional. Condamnată de societatea internațională, folosirea agresiunii armate a devenit mai puțin atrăgătoare pentru state. Fiind deosebit de greu de a justifica actele de agresiune armată în fața alegătorilor, acasă, și a opiniei publice internaționale, statele recurg tot mai des la măsuri mai puțin tradiționale de agresiune. Cele care continuă să considere agresiunea drept un mijloc acceptabil de sporire a influenței sale în exterior, au început să apeleze la metode neconvenționale, dezvoltându-le și avansându-le eficacitatea. Aceste metode „noi” de agresiune fiind chiar mai eficiente decât cele tradiționale, cu folosirea războaielor, sunt extrem de periculoase pentru statele mai slabe, care în politica lor de securitate mizează pe suportul comunității internaționale și pe normele dreptului internațional. Având un caracter subtil, aceste metode pot fi „deghizate” și argumentate, folosindu-se lacunele normelor dreptului internațional. Acest fapt impune necesitatea schimbării gândirii tradiționale strategice și de securitate a elitelor politice din R. Moldova.

Cu toate că reprezintă niște amenințări la fel de dure la adresa securității naționale ca și războiul clasic, noile metode de agresiune nu au fost determinate și calificate astfel de dreptul internațional sau în context

¹⁹ Francis Fukuyama, în vestita sa lucrare “The End of History and the Last Man” publicată în 1992, insistă asupra ideii că dezvoltarea istoriei umane, manifestată prin lupta între ideologiile de construire a societății omenеști s-a încheiat după terminarea războiului rece cu victoria democrației liberale. Eseul, în limba engleză, a servit drept bază pentru lucrarea, publicată în 1989 în “The National Interest” și poate fi găsit pe adresa web <http://www.wesjones.com/eh.htm>
²⁰ Capitolul VII a Cartei ONU indică două cazuri cînd statele pot folosi legitîm forța armată împotriva altor state, art. 42 și 51 (<http://www.un.org/aboutun/charter/chapter7.htm>)

instituțional. Tendința aceasta are rădăcini mai vechi, care conduc în perioada războiului rece. Atunci s-a creat un precedent și o acceptare a faptului că astfel de acțiuni agresive, care formal puteau fi clasificate ca drept o stare intermediară între războaiele tradiționale și violența civilă, nu prezentau o preocupare și nu creau o responsabilitate directă pentru comunitatea internațională. Aceasta ar fi una din explicațiile de ce Occidentul nu s-a implicat în momentul când Moscova a provocat conflicte în spațiul ex-sovietic, participând la ele direct, iar apoi impunându-se ca pacificator. Astăzi aceste conflicte, în special cel din Transnistria, au devenit conflicte de natură „proxy”²¹. În timpul confruntării bipolare, astfel de conflicte apăreau, de regulă, în lumea a treia, în state cu sisteme politice instabile, unde diferențele interne erau exploatate de către cele două superputeri. Ele inflamau și susțineau indirect conflictele, furnizând armament, finanțare și instruire actorilor interni, și chiar participau clandestin cu propriile forțe speciale și secrete. În așa fel, aceste conflicte reflectau lupta pentru influență și dominație mondială²².

Un alt aspect actual și foarte discutabil pentru Moldova este că guvernele occidentale nu se simt forțate acasă, sub presiunea opiniei publice, să intervină când unele state folosesc

metode neconvenționale de agresiune asupra unor state. În consecință, se impune organizarea și declanșarea unor campanii de diplomatie publică și de informare, pentru a prezenta veridic și limpede faptele reale, informând guvernele și societatea civilă din țările partenere. În acest scop e nevoie de crearea unor capacități eficiente de diplomatie publică. În cazul Moldovei, având resurse și mijloace reduse, o soluție în acest sens ar putea deveni instituirea unei agenții de diplomatie publică în cadrul MAEIE. Ambele structuri, având în fața sa scopuri similare, ar putea folosi mecanisme și resurse informaționale comune, și o astfel de simbioză promite să aducă rezultate bune.

Pentru a elabora măsuri eficiente de confruntare a actelor de agresiune externă neconvențională este necesar de le a înțelege și a le cunoaște foarte bine. Încă în 1999, doi colonei ai forțelor aeriene ale Armatei Populare Chineze, Qiao Liang și Wang Xiangsui au scris un studiu revoluționar, de 228 pagini, intitulat „Războiul fără limite”²³. Ei au scos în evidență condiții care, într-o oarecare măsură, deschid noi oportunități pentru statele cu resurse mai reduse sau care se află într-o stare de inferioritate asimetrică față de capacitățile militare tradiționale ale altor actori internaționali.

21 Anneli Ute Gabanyi în *“The Balkan Prism: A Retrospective by Policy-Makers and Analysts”*, Deimel, Johanna; Meurs van, Wim (eds.), Munchen, Verlag Otto Sagner, 2007, p. 501
22 *Principles of Global Security*, John D. Steinbruner, Brookings Institution Press, Washington D.C., 2000, p. 135

23 *Unrestricted Warfare*, Qiao Liang și Wang Xiangsui, Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, February 1999, (<http://www.terrorism.com/documents/TRC-Analysis/unrestricted.pdf>)

Ofițerii chinezi insistă asupra ideii că inducerea pierderilor unui oponent, chiar mai puternic tehnologic și militar, este posibilă și prin alte căi decât confruntarea militară. Alternativ se pot folosi metode, „care poartă forță distructivă similară sau chiar superioară metodelor militare de război și care deja au provocat amenințări serioase... securității naționale..., diferite de cele din trecut și la diverse niveluri”. Lucrarea strategilor chinezi a identificat câteva metode de agresiune neconvențională, una fiind numită „războiul dreptului internațional”. Ea presupune folosirea acțiunilor politice prin intermediul organizațiilor neguvernamentale sau transnaționale, în scopul atingerii schimbărilor de politici ale țării-țintă, care altfel nu ar fi posibile. Metoda, de asemenea, se conduce de principiul că un stat poate influența ușor intențiile și politicile altui stat prin agenți sau mecanisme de influență.

3. Recomandăm crearea consiliilor naționale de profil, după modelul CSS, în economie, în sistemul energetic și în sfera informațiilor publice.

Încă o metodă de agresiune prezentată de chinezi este „războiul media”, care în una din formele sale, propaganda, ar putea fi folosită împreună cu „războiul dreptului internațional”,

astfel provocând, de exemplu, presiune publică enormă asupra unui guvern, subminându-i încrederea și hotărârea. Cu alte cuvinte, se recurge la manipularea ideilor, care în opinia lui Buzan, este la fel de eficientă ca și forța militară în crearea pericolelor serioase, prin care să submineze chiar esența și conceptul de statalitate, instituțiile statului, și chiar reprezentând amenințări pentru integritatea teritorială²⁴.

Războiul economic a fost și el supus de către autori unei analize minuțioase, evidențiindu-se că evoluția unei economii globale permite cauzarea unor pagube economice cumplite unui stat, acesta nefiind în stare să dea replici pe potrivă. În acest context, ne întrebăm retoric cum pot fi calificate embargourile comerciale-economice și presiunile energetice ale Rusiei făcute Moldovei, orientate în mod clar pentru a-i distruge hotărârea de a se opune influenței Kremlinului și pentru a-i stoarce cedări politice și economice din partea conducerii ei? Se conturează în mod evident exigența ce ar trebui să fie inserată în strategia securității naționale: identificarea a așa forme de agresiune și oferirea unor soluții eficiente pentru contracararea acestora. Ținând cont de caracterul complex al unui mecanism de folosire a mijloacelor economice pentru presiune politică externă, este necesar de a studia, monitoriza și confrunta

²⁴ People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, Barry Buzan, Lynne Rienner Publishers 1991, p. 97

acest pericol metodic, organizat. În vederea realizării acestor obiective, și considerând potențialul impact al economiei asupra securității naționale, în multe state au fost create agenții guvernamentale economice după modelul CSS. Stabilite pe lângă președinte sau prim-ministru, ele se specializează în asistarea procesului de luare a deciziilor în domeniul economic, în analiza oportunităților și a pericolelor ce vizează securitatea economică a statului, în cercetări și prognoze pe durată medie și lungă. Directorul consiliului național economic în SUA este și consilierul președintelui pentru politica economică. O astfel de organizare contribuie la luarea calificată a deciziilor de către conducerea statului, oferindu-i o perspectivă mai completă a situațiilor create și permițând formularea unor soluții rapide și eficiente la pericolele de natură economică care amenință securitatea statului. Structuri similare au fost create de către Israel, Malaiezia, Pakistan și alte țări.

Pe lângă aceste metode de agresiune neconvențională, chinezii au mai examinat „războiul rețelelor”, care este menit să afecteze nu doar schimbul de date prin rețele informaționale, dar și rețelele de transport, instituțiile financiare și comunicațiile.

Procedeele descrise de chinezi pot fi folosite atât de un stat mai slab sau cu resurse mai reduse împotriva unei puteri mai mari, cât și de un stat mai puternic, împotriva unui stat

mai slab, în cazul când primul dorește să evite condamnarea de către comunitatea internațională pentru acte de agresiune. Astfel de metode nefiind abordate explicit de dreptul internațional, nu sunt considerate drept subiect al agresiunii în relațiile internaționale și, în consecință, au mai puține șanse să ajungă pe agenda forurilor internaționale. Pentru a aduce mai multă claritate în cele expuse până acum, vom trece de la aspectele generale, la cele particulare, prezentând o listă de posibile acțiuni, care fac parte din arsenalul de agresiune politică, adică agresiunea declanșată prin mijloace politice:

- a) războiul informațional sub forma propagandei și a manipulării opiniei publice din țară și de peste hotare, pentru impunerea interpretării proprii a evenimentelor sau pentru legitimarea unor acțiuni, decizii imorale;
- b) instigarea conflictelor de tip proxy, care permit acapararea controlului asupra sistemelor social-politice și economice ale statelor-țintă și folosirea lor contra terțe state concurente;
- c) penetrarea/subversiunea politică a instituțiilor altor state, instigând conflicte între forțele politice și/sau grupele de interese în statul-țintă, erodând coeziunea internă și distrugând structura societății, preluând controlul asupra politicilor interne și externe prin atragerea cooperării diverșilor actori in-

- d) terni ai statelor-țintă;
slăbirea economiei și a nivelului de trai al populației statelor-țintă, prin embargouri și presiuni comerciale, urmărind delegitimarea conducerii țării afectate și instigarea tensiunilor în societate;
- e) avansarea deliberată a dependenței economico-comerciale a statelor-țintă, prin luarea sub control a domeniilor strategice ale economiilor lor naționale;
- f) folosirea armeei energetice, manipulând prețurile și exporturile de hidrocarburi și/sau energie electrică, acaparând rețelele de distribuire naționale ale statelor-țintă, pentru a le preîntâmpina încercările de lichidare a dependenței create, prin diversificarea surselor;
- g) inflamarea și suportul separatismului în teritoriul țării-țintă pentru crearea pârgurilor de influență asupra guvernelor naționale și avansarea profilului internațional propriu, impunând ideea despre importanța și influența sa în contextul menținerii securității și stabilității regionale și/sau globale;
- h) incitarea conflictelor între conducerea țării-țintă pe o parte și a conducerii țărilor vecine și potențialilor aliați pe de altă parte, pentru izolarea guvernului-obiect al agresiunii neconvenționale și forțarea acestuia să accepte condițiile impuse;
- i) penetrarea, monitorizarea și controlul sistemelor informaționale ale statelor-țintă, care duc lipsă de capacități tehnice avansate, obținând acces la informația de ordin secret, care oferă avantaje politice și economice;
- j) penetrarea structurilor militare și de informații, inhibând artificial dezvoltarea și modernizarea acestora, prin încurajarea sabotajului intern al reformelor sau înghețării cooperării externe cu structurile-omolog ale aliaților;
- k) impunerea și crearea spiritelor de capitulant în rândul elitelor politice, provocând dependența politică și dezvoltarea unei culturi strategice defetiste.

Aceste unsprezece exemple nu includ toate formele de agresiune politică folosite între state. Școala de studii strategice din Occident a înregistrat evoluții simțitoare în direcția studierii și clasificării acestora. Este de remarcat clasificarea generală efectuată de către o echipă de cercetători americani a amenințărilor ce pot plana asupra unui stat. Ei au identificat patru grupuri de amenințări vizând mediul național de securitate²⁵. Acestea sunt cele neconvenționale, tradiționale, catastrofice și de subminare, respectiv având drept scop *erodarea puterii și a influenței statului* prin folosirea metodelor asimetrice, *amenințarea conducerii statului* prin folosirea pu-

²⁵ *Strategic competition and resistance in the 21st Century: Irregular, Catastrophic, Traditional, and Hybrid Challenges in Context*, Nathan Freier, *Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College*, May 2007, p. 2 (<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/>)

terii tradiționale militare, *paralizarea sistemelor de conducere și a puterii statului* prin folosirea armelor de nimicire în masă sau cu efecte similare acestora ținând asupra obiectivelor de importanță vitală, simbolice sau de importanță majoră pentru stat și, în sfârșit, *dezvoltarea sau posedarea capacităților tehnice superioare*, intenționând obținerea avantajelor în anumite domenii față de statul de referință.

În acest punct, devine evident faptul că agresiunea politică²⁶ a devenit o tendință frecventă, în special, în spațiul ex-sovietic. Instigarea violențelor de stradă în capitala Estoniei, războiul informațional lansat de mass-media controlată de guvernul rus împotriva conducerii estoniene, iar apoi și cyber-atacurile asupra serverelor guvernamentale estoniene²⁷ confirmă caracterul în schimbare al conceptului de agresiune și al amenințărilor securității naționale. Aceste transformare a naturii agresiunii, mai puțin distinctă pe arena internațională, față de care Occidentul nu și-a format încă o opinie clară, și formează actualmente unul din cele mai acute și grave pericole privind securitatea națională a Moldovei. Prin urmare, o strategie a securității naționale a Republicii Moldova trebuie obligatoriu să ia în considerație dezvoltarea fenomenului agresiunii externe și să

26 Să nu fie confundată cu noțiunea de *soft power*, elaborată în 2004 de către politologul american Joseph Nye "Soft Power: The Means to Success in World Politics", care presupune atracție și convingere, în contrast cu coerciția sau constrângerea, care ar fi specifice agresiunii politice.

27 Estonia hit by 'Moscow cyber war' (<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6665145.stm>)

4. Recomandăm să se inițieze, oferindu-se tot sprijinul, cercetarea problemelor asimetriei politice și militare.

elaboreze direcții clare privind avansarea capacității sistemului național de securitate de a contracara agresiunea politică străină. Sugerează însă această stare de lucruri că Moldova trebuie să excludă completamente pericolul agresiunii armate?

Pericolul agresiunii armate persistă

Recentele opinii generate în interiorul elitelor politice moldovenești, precum că Moldova ar trebui să urmeze calea demilitarizării, sprijină ideea finală a paragrafului trecut. Argumentele partizanilor acestei idei țin de negarea existenței unui pericol real de agresiune armată în Moldova, de incapacitatea Moldovei de a genera și a susține capacități militare proprii și, de asemenea, de faptul existenței ideii largi, precum că dreptul internațional ar oferi Moldovei o protecție eficientă în fața unei agresiuni militare externe. Experiența ultimelor decenii ne demonstrează lipsa de simț real al acestor argumente.

În pofida convingerii că dreptul internațional și Occidentul democratic ar putea servi drept garanție securității Republicii Moldova, în condițiile

legale actuale ale acesteia²⁸, adevărul este mult mai descurajator. Sistemul internațional continuă să poarte un caracter anarhic, prin aceasta avându-se în vedere faptul că în lume nu există o putere suprastatală care ar putea impune anumite reguli ale jocului, capabilă să le asigure eficiența folosind toate mijloacele de constrângere, așa cum ar face un guvern într-un stat. Din contra, mecanismele coercitive în relațiile internaționale, așa ca cele politice, economico-comerciale, financiare și cele militare, continuă să fie folosite activ de către țări una împotriva alteia. În cele mai multe cazuri, sunt încălcate în mod direct prevederile dreptului internațional sau se găsesc modalități de a le ocoli, prin inventarea îndreptățirilor formale. Deosebit de alarmantă este renașterea tendinței de a utiliza instrumente militare în dialogul internațional, atât ca factor de constrângere, cât și de amenințare. Cazurile încălcării frontierelor aeriene ale Țărilor Baltice sau ale Georgiei de către aviația militară rusească sunt destul de sugestive în acest sens. Georgia, în general, a simțit pe pielea sa efecte mai grave – în 2002, bombardamente ale teritoriului său din aruncătoare de mine²⁹, iar recent, cu folosirea aviației, toate din

partea vecinului său de la nord, Rusia. În ultimul caz, când un aparat de zbor militar rusesc, intrând în spațiul aerian al Georgiei, a lansat o rachetă-antiradar care nu a detonat, Rusia, în opinia experților occidentali, a avut drept scop amenințarea și intimidarea conducerii georgiene, lansând un mesaj clar că ar putea apela la agresiune armată³⁰. Conducerea rusească, de altfel, a negat implicarea forțelor sale armate în aceste incidente, chiar dacă membrii misiunii OSCE au confirmat incursiuni ale aviației rusești³¹. În situația creată, Consiliul de Securitate al ONU s-a abținut să intervină activ³². În același timp, însăși conducerea rusă, în persoana președintelui Putin, a menționat creșterea tendinței de folosire a argumentului forței în relațiile internaționale.

În contextul schimbării naturii agresiunii și din motivul evoluției unui nou concept al conflictului și războiului, mai există o tendință pe care strategii moldoveni ar trebui neapărat să ia în considerație. Miza neargumentată pe faptul că scenariul unui conflict armat sau al unui război nu este plauzibil pentru Moldova, nu trebuie să determine politicienii de la Chișinău să demilitarizeze Moldova și să pensioneze toate cadrele sale militare. E adevărat că posibilitatea conflictului armat tradițional între state s-a redus

28 Se are în vedere statulul declarat de neutralitate al Moldovei, care interzice să caute protecție sub umbrela de securitate a NATO, cum au făcut-o alte state din Europa de Răsărit.

29 Georgia Accuses Russia Of 'Act Of Aggression' (<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/8/E3B2FDF1-D499-480F-86B5-E9232F1C14CC.html>). De altfel incursiuni din teritoriul rus spre strămoșii Pankisi a Georgiei a „aparaturilor de zbor neidentificate”, cum sunt menționate acestea în rapoartele OSCE, au fost filmate nu doar o dată de către observatorii Misiunii OSCE de monitorizare a frontierei ruso-georgiene. În 2004 partea rusă a insistat la închiderea misiunii de monitorizare a frontierei sub pretextul că aceasta „și-a atins obiectivele propuse inițial”.

30 George Friedman, „Window of Opportunity; Window of Vulnerability”, Stratfor Geopolitical Intelligence Report, 21 august 2007

31 Следственная группа ОБСЕ: воздушную границу Грузии нарушили с севера (<http://www.rambler.ru/news/politics/russiageorgia/10925625.html>)

32 Совбез ООН проигнорировал жалобу Грузии (<http://www.rambler.ru/news/events/russiageorgia/10939235.html>)

considerabil. În același timp a crescut posibilitatea folosirii forțelor militare în proporții reduse, pe teritoriul altor state, pentru operațiuni speciale sau în conflicte de intensitate limitată. Folosirea limitată a forțelor militare poate avea loc urmărind sprijinirea unor elemente a agresiunii politice. Un caz demn de atenție, care a fost insuficient mediatizat, este aflarea clandestină în Ucraina a forțelor speciale rusești, în timpul revoluției oranj. În acea perioadă, conform informației răzlețe din mass-media, fiind folosite mărturiile unor experți și oameni simpli, forțele speciale ruse aveau drept scop, printre altele, scoaterea arhivelor lui Cucima din Ucraina și transportarea lor în Rusia, organizarea provocărilor în timpul demonstrațiilor și sprijinirea guvernului ucrainean pro-rus.

De altfel și în Moldova s-au făcut simțite aceste tendințe, însă clasa politică de la conducere nu a făcut concluzii corecte. Un exemplu este cazul, când Rusia a refuzat cu impertinență să-și retragă forțele militare de pe teritoriul Moldovei, invocând diverse motive, inventate. Instigarea, susținerea și promovarea de către Rusia a separatismului în Moldova, atacurile informaționale la adresa guvernului de la Chișinău, finanțarea grupelor de interese și de presiune, în plus implicarea Kremlinului în campaniile electorale din Ucraina și din Moldova sunt exemple elocvente de agresiune neconvențională,³³ desfășurate sub

³³ În studiu, prin agresiunea neconvențională se va înțelege agresiunea diferită de cea cu caracter militar, adică cea politică sau asimetrică (din context).

umbrela forțelor militare rusești. În cazul conflictelor de tip proxy, numărul forțelor militare ale statului ce alimentează și susține conflictul, nu e necesar să fie foarte mare. Astfel de cazuri amintesc de războiul rece, când prezența militarilor americani la frontierele cu Pactul de la Varșovia transformat un posibil atac din partea Uniunii Sovietice împotriva RFG-ului într-un atac împotriva Statelor Unite. Fapt care și prevenea, în mare măsură, atacul militar al URSS.

Amenințările menționate până în acest moment reprezintă probleme destul de serioase chiar și pentru cele mai puternice și influente state din lume. În acest context, sunt statele mai mici sortite eșecului în confruntarea cu aceste pericole? În opinia noastră, evaluarea acestei situații ce vizează securitatea statelor mici și a capacităților acestora de a le contracara, trebuie făcută altfel, decât în situații similare referitoare la statele mari. Deseori ceea ce arată ca vulnerabilitate a statelor mai mari, poate fi un avantaj pentru statele mai mici. În primul rând, suprafața mică a țării impune și un volum mai redus de activitate externă, în comparație cu perspectiva regională largă sau chiar globală pe care o au actorii mai mari ai sistemului internațional. De aceea, statele mai mici și cele mai slabe, de obicei, sunt mai puțin implicate în relații de confruntare și concurență pe arena internațională. La fel, spectrul intereselor lor naționale este mai redus, extinzându-se cel mult, la

nivel regional. De cele mai dese ori însă, acesta fiind și cazul Moldovei, interesele naționale sunt limitate de frontierele geografice ale țării, fie din motivul lipsei voinței politice, fie din cauza folosirii neeficiente a resurselor și capacităților naționale, sau din cauza specificului culturii strategice. Așadar, multe din amenințările cu care se confruntă statele mai mari nu sunt atât de acute și iminente pentru state mai mici, ca Moldova, de exemplu. De aceea aceste deosebiri trebuie luate în considerație la evaluarea amenințărilor la adresa securității naționale, fără a copia în mod automat listele de pericole și amenințări în ordinea prioritara, după cum apar în analizele altor state. Doar făcând diferență, și identificând amenințări specifice Moldovei, ar fi posibil de folosit eficient, la scară maximă, resursele reduse pe care le deține un stat mic.

Există și alte diferențe între statele mai mari și Moldova, în modul cum trebuie tratate amenințările privind securitatea și acțiunile întreprinse drept răspuns la ele. Pentru început, Moldova ar trebui să evite evaluarea organizațiilor internaționale, cum o fac marile puteri. Chiar dacă forurile internaționale oferă Moldovei oportunități în politica sa externă, nu trebuie de uitat că acestea au fost concepute de marile puteri, care au creat în structura lor instrumente ce le permit controlarea, în linii mari a activității acestor organizații. Calitatea lor de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU sau mecanisme

de consens în OSCE (organizație care este financiar dependentă de statele mari), sunt sugestive în acest sens. Prin urmare, perceperea incompletă a naturii organizațiilor internaționale și a principiilor de activitate a acestora de către elita politică moldovenească se poate transforma într-o vulnerabilitate a Moldovei. Interesele țării noastre pot fi amenințate din cauza mizării excesive pe mecanismele organizațiilor internaționale sau incapacității de a beneficia de oportunitățile pe care organizațiile internaționale le deschid statelor mici. Aceasta pe de o parte.

Pe de altă parte, înțelegerea completă a funcționării și a limitelor mecanismelor organizațiilor internaționale îi pot oferi Moldovei posibilitatea de a planifica corect eforturile și mecanismele pentru protejarea intereselor sale naționale. În încheiere accentuăm că acestea au fost unele din greșelile grave admise în procesul de elaborare a Concepției securității naționale din 1995 și chiar a proiectului discutat, deoarece nimeni din cei angajați în această acțiune, nu au reușit să evidențieze principii esențiale relevate mai sus.

Argumentul de forță în relațiile internaționale este în creștere

Moldova nu poate să excludă complet posibilitatea ciocnirilor armate cu forțele militare ale altor state. Această concluzie se impune de la

sine ținând cont de faptul că forțe militare străine continuă să fie staționate pe teritoriul Moldovei, contrar voinței sale, servind drept garanție a supraviețuirii unui regim separatist. În principiu, faptul acesta poate fi clasificat drept un act de agresiune militară externă, ținând cont de faptul că liderii de la Tiraspol sunt cetățeni ai Federației Ruse, iar forțele paramilitare din subordinea acestora, sunt controlate de ministerele de forță rusești. Această agresiune militară, *de facto*, este acceptată tacit de conducerea Moldovei, sub influența mecanismelor de presiune neconvenționale, folosite abil de Kremlin, Rusia reușind într-o oarecare măsură să impună Chișinăului acceptarea condițiilor sale. Mai mult decât atât, Moscova a izbutit să forțeze conducerea Moldovei să se dezică benevol de posibilele instrumente ale securității naționale, care i-ar oferi posibilitatea să diminueze efectele negative ale influenței rusești. Se poate afirma că oficialii de la Chișinău au fost supuși presiunilor, acceptând un statut de neutralitate invalid și care contrar așteptărilor și declarațiilor unei mari părți a elitei politice moldovenești este în detrimentul intereselor naționale ale Moldovei. Acest statut servește doar la preîntâmpinarea sprijinului și a garanțiilor de securitate din partea potențialilor aliați occidentali, Moldova pomenindu-se singură, izolată, în fața Moscovei.

O altă situație care nu poate fi ignorată este aceea, când grănicerii ucraineni au făcut încercări de a

schimba liniile ce marchează hotarul, deplasând indicatoarele în interiorul teritoriului Moldovei, acaparând, astfel, părți din teritoriul ei. Incidențele de așa natură, incluzând cel de la Giurgiulești, când au fost demarate lucrările de construcție a terminalului, apoi cele de la frontiera între regiunea transnistreană a Moldovei cu Ucraina, poartă un potențial de conflict. Escapadele structurilor armate ale Tiraspolului, aflate sub controlul a unor cetățeni ruși, angajați de guvernul rus, desfășurate în teritoriul controlat de Chișinău mai mult sau mai puțin, demonstrează că Moldova nu este liberă de pericolul agresiunilor de natură militară. Din această cauză, conducerea Moldovei trebuie să planifice și să asigure un model de acțiune și un potențial de forțe și mijloace corespunzătoare, care ar putea fi folosite în situații de criză de acest gen.

Atenția acordată în acest paragraf Rusiei și politiciii acesteia în cadrul CSI a urmărit prezentarea spectrului complex de pericole cu care se confruntă Moldova și care, în linii mari, a fost ignorat în proiectul noii Concepției a securității naționale. Fără înțelegerea profundă a proceselor regionale și internaționale ce afectează supraviețuirea Moldovei în calitate de stat suveran și interesele ei naționale, nu este posibilă conturarea obiectivelor strategice a statului și căile de realizare a acestora.

STANDARDE DE PLANIFICARE STRATEGICĂ

Pentru a avansa eficiența proiectului Concepției securității naționale, Moldova ar trebui să se conducă de standardele internaționale corespunzătoare, la baza cărora deja există un bogat cadru științific, dezvoltat pe parcursul anilor în contextul studiilor strategice și de securitate. Observațiile de mai sus țin de structura și logica strategiei securității naționale. Pentru a atinge funcționalitatea strategiei, cercetătorii occidentali au elaborat metode elegante de modelare a documentelor strategice, care pot servi și trebuie să servească drept modele de formulare și pentru strategia noastră națională. În linii mari, o strategie este relația strânsă între scopuri, metode și mijloace. Bineînțeles că în procesul stabilirii obiectivelor, a priorităților, a căilor de realizare și a alocării resurselor, în rândurile elitei politice vor apărea disensiuni. Soluția ar fi echilibrarea scopurilor, a metodelor și a mijloacelor, astfel încât tensiunile naturale în domeniul securității naționale, provocate de factorii interni, să asigure riscul mi-

nim pentru interesele naționale³⁴. Fiind valabilă pentru o societate în care în linii mari există acordul privind obiectivele securității naționale și se atestă o coeziunea internă, sugestia este mai puțin eficientă în societățile care parcurg crize de tranziție, având elite politice fragmentate. În ultimul caz, pentru a avea siguranța că obiectivele naționale, susținute de majoritatea populației, sunt urmate eficient, este necesar de a instituționaliza transparența procesului de elaborare a strategiilor naționale. Acest fapt va permite demascarea tendințelor de sabotare a obiectivelor strategice de importanță vitală pentru stat de către anumite segmente ale elitei politice autohtone. Conceptul descris poate fi prezentat prin următoarea ecuație³⁵:

De altfel, formula aceasta (nr.1) este viabilă pentru crearea oricărui tip de strategie, fiind posibil de utilizat și la elaborarea ulterioară a strategiilor din sectoarele securității naționale. Anterior am menționat că strategia securității naționale este ierarhic situată în vârful triunghiului, pe laturile căruia, mai jos, se află aceste strategii sectoriale.

³⁴ Arthur F. Lykke, p. 153

³⁵ Arthur F. Lykke, p. 179

Strategia = Scopuri + Metode + Mijloace	
<i>Elementul</i>	<i>Descrierea</i>
Scopuri	Obiectivele spre care tinde statul
Metode/concepte	Căile și direcția acțiunilor
Mijloace	Instrumentele și resursele care permit realizarea obiectivelor

Tabelul nr. 1 (din U.S. Army College Guide to Strategy)

În plus, la sugestiile de structură au fost identificate și alte criterii esențiale pentru a modela strategii eficiente sau pentru a verifica eficiența lor. Aceste calități sunt următoarele: coerența, legitimitatea, eficacitatea și disponibilitatea³⁶ strategiei. Potrivit cercetătorilor de la renumitul think tank american RAND, necesitatea *coerenței* presupune o legătură între scopuri și metode, prin identificarea și prevederea mijloacelor în cantitatea și volumul necesar. Întregul lanț de analiză trebuie să fie axat pe o evaluare obiectivă a mediului de securitate. *Legitimitatea* strategiei nu presupune doar urmarea rigurilor juridice și procedurale, ci și capacitatea de a fi acceptată de către populație. *Eficacitatea* ar caracteriza scopul strategiei, dacă ea reușește să-și exercite rolul de ghid atotcuprinzător în materie de securitate națională. Această calitate impune claritate despre rolul, activitățile și organizarea instituțiilor și agențiilor-cheie în implementarea strategiei securității naționale. În final, *disponibilitatea*, care este o caracteristică foarte importantă, în special, dacă luăm în considerație resursele limitate ale Moldovei. Această calitate presupune optimizarea structurilor și a resurselor, identificarea și asigurarea scopurilor și a misiunilor prioritare, precum și direcționarea cheltuielilor după principiul valorii maxime a raportului cost-efect.

Menționăm că aceasta nu este unicul model de evaluare a calităților strategiei securității naționale, consensul privind acceptarea principiilor enumerate mai sus fiind vast. O metodă mai sintetică este folosită de strategii militari americani, care analizează eficacitatea unei strategii verificând adecvarea lor, convenabilitatea și fezabilitatea lor. *Caracterul adecvat* al unei strategii presupune că ea corespunde obiectivelor propuse și că este capabilă să le realizeze. *Convenabilitatea* îi determină metodele, testând dacă strategia poate atinge rezultate fără cheltuieli și pierderi de resurse excesive și în limitele unui model de comportament acceptabil. De aceea, convenabilitatea mai include analiza calităților legale și morale ale strategiei. *Fezabilitatea* se referă la mijloace și are drept scop să determine dacă există suficiente resurse și instrumente necesare pentru implementarea scopurilor propuse.

Astfel de abordări permit fundamentarea științifică a unei strategii, în consecință strategia e concepută ordonat, rațional, obiectiv, distinctiv și cu discernământ³⁷. Eficiența și utilitatea acestei metode de elaborare a strategiei naționale este general acceptată în țările dezvoltate. În tabelul nr.2 am reprezentat structurile strategiilor (concepțiilor) securității naționale a cinci state, comparativ cu standardele internaționale curente.

36 Making Liberia Safe: Transformation of the Security Sector, RAND Corporation 2007, pp. 17-22, (http://www.rand.org/pubs/monographs/2007/RAND_MG529.pdf)

37 Admiral J. C. Wylie, *Military Strategy: A General Theory of Power Control* (Westport, CT: Greenwood Press, 1980), p. 10

Standard	SUA	Rusia	România	Ungaria	Lituania
[Introducere]	Introducere	Introducere	Introducere	Introducere	Introducere
Mediul de securitate	Locul SUA în mediul internațional	Locul Rusiei în mediul internațional	Mediul de securitate	Mediul de securitate (include riscuri)	Mediul de securitate
Principii și valori	Principii și valori	Interesele naționale	Valori și interese	Valori și interese	Interesele
Riscuri și amenințări	Riscuri și amenințări	Amenințări	Riscuri și amenințări	/\	Provocări, riscuri și amenințări
Obiective și sarcini	Obiective și sarcini	Obiective și sarcini Instituții și mecanisme	Principii și obiective	Obiective și sarcini	Scopuri, obiective și ghidul de implementare
Instituții și mecanisme	Instituții și mecanisme		Acțiuni și mecanisme de implementare	Instrumente de implementare	Acțiuni și mijloace

Tabelul nr. 2 Compararea structurilor strategiilor de securitate națională

Este util și necesar, în opinia noastră, să analizăm documentul fundamental privind securitatea națională, în special, după modul cum acesta identifică și folosește instrumentele puterii naționale (politic, econo-

5. Recomandăm adaptarea SSN la modelul prezentat, stabilindu-se obiectivele și interesele, conturându-se resursele și mecanismele necesare.

mic, militar, informațional, etc.). În proiectul actual al Concepției, în capitolul 3, pare să fie dezvoltat ceva

mai mult doar instrumentul politicii externe (politic-diplomatic), fapt care arată fie că alte instrumente ale statului pentru asigurarea securității naționale au fost ignorate, fie că importanța lor a fost diminuată. În consecință proiectul Concepției are un caracter excesiv axat doar pe instrumentul politicii externe. Indiferent de faptul care sunt motivele că în proiectul documentului discutat nu au fost incluse blocurile tematice ale altor instituții în afară de cel al MAEIE³⁸, considerăm că este necesar de a contura și de a dezvolta

³⁸ Noul proiect al Concepției securității naționale conține detalii mai desfășurate doar privind un instrument al statului, cel al politicii externe, în capitolul 3. Celelalte instrumente tradiționale (militar și de informații) nu au găsit o reflectare în document.

Tablelul nr. 3 Strategia securității naționale și instrumentele statului⁴⁰

roluri pentru toate instrumentele statului. Dacă am compara statul cu un organism uman, apoi diplomația (politica externă) și capacitățile militare ar fi mâinile acestuia, serviciile de informații ar fi organele de simț³⁹, iar politica informațională (afaceri cu publicul, diplomația publică) ar fi capacitatea de comunicare verbală. Lipsind statul de oricare din aceste instrumente l-am condamna infirmității, fiecare din funcțiile enumerate fiind foarte importante pentru funcționarea eficientă a statului.

Există mai multe viziuni privind elementele puterii unei țări. Destul de răspândit este modelul DIME, care presupune divizarea instrumentelor

de putere ale statului în diplomatic, informațional, militar și economic (tabelul nr.3). În cadrul acestui model instrumentul informațional presupune activitatea serviciilor de informații, dar și comunicarea statului cu mediul „înconjurător” atât în țară, cât și peste hotare.

În cele ce urmează vom face o sinteză a conceptului de strategie, dezbătut în acest studiu, pentru a sprijini elaborarea documentului fundamental pentru securitatea națională a Republicii Moldova. ***Strategia securității naționale conturează linia directorii care ghidează conducerea***

⁴⁰ David Jablonsky, U.S. Army College Guide to Strategy, 2001, p. 151

³⁹ Chas. W. Freeman, Jr, pp. 3-4

Tabelul nr. 4 Caracterul vast și holistic al Strategiei securității naționale⁴²

statului în folosirea instrumentelor și a resurselor pe care le deține, pentru a impune controlul asupra spectrului de provocări cu care se confruntă statul, urmărind realiza-

6. Recomandăm abandonarea ideii de „moldovenism”, care nu are șanse de succes, și construirea identității naționale în jurul ideii „europenizării”

rea obiectivelor propuse, în sprijinul intereselor sale vitale. De fapt, strategia este necesară și pentru a exclude necesitatea de management al situațiilor de criză, ori dacă acestea au apărut, înseamnă că strategia nu a funcționat suficient de bine⁴¹. Pentru a facilita evaluarea unei stra-

tegiei, H. Yarger a identificat un șir de premise ale cadrului teoretic de modelare strategică. Prima spune că o strategie trebuie să fie proactivă și anticipativă. A doua premiază stabilește necesitatea cunoașterii exacte a ceea ce ne dorim să realizăm, căci doar astfel se pot identifica corect obiectivele strategiei. Premisa a treia precizează că o strategie trebuie să creeze un echilibru, atât pe orizontală (scopuri, metode, mijloace), cât și pe verticală. În cazul *Strategiei securității naționale* aceasta impune necesitatea angajării eficiente a tuturor instrumentelor de putere ale statului. A patra premiază relevă faptul că strategia trebuie să fie axată în esență pe viziunea politică clară a conducerii statului. Premisa a cincia stipulează că strategia națională trebuie să fie ierarhică, adică să transmită impulsurile către

⁴¹ Harry R. Yarger, U.S. Army War College Guide to National Security Policy and Strategy, June 2006, pp. 107-113

nivelurile de mai jos, reprezentând instrumentele puterii, precum un creier transmite impulsuri nervoase celorlalte organe. În realitate, acest principiu s-ar materializa prin elaborarea strategiilor sectoriale în domeniile politicii externe, militare, informații, economice, conform viziunii, obiectivelor, metodelor și mijloacelor determinate în o strategie a securității naționale.

Strategia urmează a fi cuprinzătoare, adică un strateg trebuie să gândească holistic, incluzând în modelul său de analiză multitudinea de aspecte, care prezintă imaginea completă a situației. În caz ideal, el trebuie să considere posibilul impact și rezultat al alegerilor sale asupra întregului mediu, prevăzând efectele de ordin multiplu (tabelul nr.4). La fel este necesar ca strategia să fie dezvoltată în urma unei cunoașteri minuțioase și obiective a situației și a mediului strategic, adică să poarte capacitatea de includere a descrierii cum factorii interni și externi ar putea contribui la eforturile sale. Yarger a menționat că nici o strategie nu este capabilă să prezinte soluții ideale împotriva tuturor riscurilor, adică alternativ strategia trebuie să ofere o protecție maximă contra eșecului. Și anume contra eșecului de a realiza obiectivele propuse sau a celui prin care se creează avantaje semnificative concurenților statului.

VIZIUNEA POLITICĂ NAȚIONALĂ

Observațiile principale făcute pe marginea proiectului Concepției securității naționale au avut până acum mai mult un caracter structural și de cuplare a legăturilor logice în conținut. Unul din principalele elemente ale strategiei, care de fapt este supus cel mai mult disensiunilor din politica internă, a fost omis. Este vorba despre *viziunea politică națională* asupra mediului de securitate, luându-se în considerație atât factorii interni, cât și pe cei externi. Acest aspect este de o importanță primordială pentru securitatea națională, deoarece de viziunea politică națională depinde calitatea evaluării cadrului de securitate, identificarea obiectivelor și prevederea resurselor și a eforturilor. Cu toate că acest element trebuie să constituie axa centrală a documentului strategic, în proiectul CSN aproape că lipsește cu desăvârșire: pe lângă faptul că nu a fost conceput rolul pe care trebuie să-l aibă instrumentele statului, nu s-a reușit nici conturarea clară a unei viziuni politice naționale .

Un alt rol principal pe care trebuie să-l aibă viziunea politică în strategia securității naționale este acela de a asigura condițiile, când sunt formulate idei naționale de lungă durată, care obțin încrederea corespunzătoare a publicului și care împletește interesele de grup cu cele individuale⁴³. Astfel

42 A fost luată ca bază diagrama din Harry R. Yarger, p. 110

43 Soviet Strategic Thought 1917-1991, A. Kokoshin, Harvard University, 1998, p. 201

se urmărește realizarea unei coeziuni interne în jurul unei idei naționale care este acceptată de majoritatea populației. În acest sens, ideea despre „moldovenism”, care stârnește opoziția unei părți semnificative a populației și fragmentează societatea, ar putea fi înlocuită cu un alt concept, axat pe tendința de integrare europeană, pe ideea că cetățenii Moldovei sunt europeni, astfel construindu-se o identitate europeană a populației. România a înțeles utilitatea unui astfel de pas, incluzând mențiunea despre identitatea europeană și euro-atlantică a cetățenilor români în Strategia sa de securitate națională.

În ciuda faptului că Moldova este o țară mică și întrunește marea majoritate a elementelor unui stat slab, și chiar din cele care ar descrie un stat instabil, situația sa nu este catastrofală, deocamdată. Potențialul uman, plasarea geografică și recente transformări regionale oferă Moldovei un șir de oportunități. Securitatea Moldovei nu este altceva decât o cărămidă în peretele securității europene, adică țara noastră se poate atașa la sistemul european de securitate. Dimpotrivă, de una singură Moldova nu este capabilă să-și asigure un sistem național de securitate viabil. Vulnerabilitățile Moldovei sunt integrate atât de strâns în topografia politică regională, încât în această situație ele reprezintă și oportunități pentru ea. Prin urmare, vulnerabilitățile Moldovei constituie și o amenințare pentru securitatea europeană, fapt care provoacă în UE

un interes puternic față de problemele de securitate ale Moldovei. Cu regret această oportunitate este exploatată foarte slab, atât teoretic, în contextul CNS, cât și practic, în acțiunile și politicile conducerii de la Chișinău.

Moldova, fiind „închisă” între România și Ucraina, state cu potențial și resurse incomparabil mai mari, nimește în mod natural în zona de influență și de atracție a acestora⁴⁴. Din motivul că România și Ucraina vor evita confruntările majore între ele, Moldova nu va putea alege să susțină⁴⁵ o țară împotriva celeilalte. Am menționat deja, că singură țara noastră la fel nu este capabilă să balanseze⁴⁶ nici unul din vecinii săi în politica sa externă. Fără un potențial puternic de protecție a intereselor sale, în cazul când acestea sunt amenințate de unul din vecinii săi, și chiar fiind lipsită de posibilitatea să-și promoveze interesele atrăgând un stat împotriva altuia, Moldova este forțată să caute alte căi. Nu trebuie să uităm că în prezent principalele pericole ce vizează securitatea națională a Moldovei nu vin din partea vecinilor săi, ci din partea politicilor Rusiei, un stat de care Moldova este separată prin teritoriu

44 Влад Иваненко, “Россия: гравитация и интеграция”, *Россия в глобальной политике*, nr. 3, mai-iunie 2007 (<http://www.globalaffairs.ru/numbers/26/7707.html>)

45 Am tradus astfel termenul englez „bandwagoning”, o noțiune folosită de școala realistă a relațiilor internaționale pentru a descrie situația când o țară slabă este forțată să se alăture/adere la una mai puternică (în coaliție sau într-o relație de subordonare), în cadrul unui sistem internațional bazat pe principiul balansării puterilor sau, în la general, în cadrul unui conflict.

46 Am tradus astfel termenul englez „balancing”, care face parte la fel din termenii paradigmei realiste a relațiilor internaționale și este folosit pentru a descrie situația, când un stat, pentru a contracara influența unui altui stat, intențiile căruiua simt percepute drept amenințătoare, se alătură unui al treilea sau coalezăază cu el.

Ucrainei. Vecinii Moldovei, însă, sunt aliații ei naturali, ținând cont de viziunile și interesele comune în ceea ce privește securitatea națională.

Instabilitatea internă, amplificată de deficiențe ale substratului social-politic al statului și desfășurarea imprezvizibilă a conflictului transnistrean face Moldova deosebit de vulnerabilă presiunii externe. În același timp, elita politică rusească consideră că Moldova se află în zona de interese a Rusiei. Aceste eforturi ale Federației Ruse de a-și extinde influența în afara frontierelor, provoacă reacții de nemulțumire elitei politice influente din Ucraina, care nu dorește ca Rusia să-și consolideze influența în Moldova, un fapt care coincide cu interesele Moldovei. Această concluzie este sugerată de mai multe acțiuni ale Kievului, fie prin încercarea de a limita hegemonia Rusiei în cadrul grupului de observatori militari în Zona de Securitate, fie prin îngrijorarea exprimată de mai multe ori de către diplomați ucraineni, privind discuțiile moldo-ruse „cu ușile închise” în problema transnistreană, etc. Așa cum Ucraina nu este cointeresată în creșterea influenței ruse în Moldova, la fel și Chișinăul deține un interes mare ca eforturile Kievului de a rezista în fața presiunilor externe din Est să fie reușite și ca acesta să-și promoveze o politică independentă. Ambele țări continuă să fie legate prin verigi-reminiscențe ale sistemului economic sovietic, iar Moldova poate oferi teritoriul său pentru tranzitarea produselor ucrainene spre UE. Astfel

de condiții creează puternice premise pentru inițierea unui mecanism de interdependență complexă⁴⁷. Premise similare există și în relațiile cu România, precum și între România și Ucraina. Situația ideală ar fi îmbunătățirea relațiilor și creșterea dependenței reciproce între state, până la situația când interesele vitale ale Moldovei, ale Ucrainei și ale României nu numai că vor coincide, dar și vor putea fi protejate eficient doar în concert. Un astfel de context ar susține evident și

7. Recomandăm studierea dimensiunii regionale a securității (teoria interdependenței complexe și teoria complexelor de securitate regională), adaptând-o la realitățile Moldovei.

interdependența privind securitatea, adică ar oferi un climat favorabil pentru crearea unui mecanism, numit de B. Buzan, „complex regional de securitate”⁴⁸. Consolidarea eforturilor Moldovei, ale Ucrainei și ale României în cadrul unui *complex regional de securitate* interconectat în structurile europene și cele euro-atlantice, ar

47 Teoria interdependenței complexe în relațiile internaționale a fost dezvoltată de cercetătorii R. Keohane și J. Nye. Aceasta presupune crearea multiplelor canale de interacțiune și cooperare transfrontalieră între două state, fapt ce amplifică interdependența statelor, reduce importanța factorilor de securitate și militar între ele.

48 În „Regions and Powers: The Structure of International Security” B. Buzan și O. Weaver au introdus noțiunea și conceptul „complexelor de securitate regională”. Acest termen presupune că statele dintr-o anumită regiune, confruntându-se cu pericole similare, ar putea crea o interdependență de securitate, care le-ar uni într-un complex regional de securitate, care, în același timp, ar fi indiferent față de alte unități din jur. În cazul nostru, CSR ar putea servi drept instrument analitic pentru elaborarea capacităților celor trei state de a rezista în fața presiunii rusești și de a facilita eforturile de aderare a Moldovei și a Ucrainei la UE și la NATO.

sprijini și amplifica efectele interdependenței complexe, contribuind la soluționarea problemelor interne și externe de interes vital pentru Moldova. Astfel, Moldova ar reuși să-și păstreze și să-și consolideze coeziunea internă, suveranitatea, independența, statalitatea și să reziste, la unison cu România și cu Ucraina, presiunilor externe rusești. Subiectul soluționării

8. Recomandăm să fie elaborată în SSN o viziune politică națională nepolitizată, obiectivă și mai completă, conformă contextului internațional actual.

conflictului transnistrean în contextul teoriei interdependenței complexe a fost dezbătut de unii compatrioți de ai noștri⁴⁹, din păcate, însă rămâne a fi încă mai puțin cunoscut cercului larg de cercetători și de politicieni autohtoni.

Exploatarea și adaptarea acestor instrumente analitice precum sunt *teoria interdependenței complexe* și *complexele regionale de securitate* ar putea aduce schimbări radicale în gândirea și cultura strategică a Moldovei și ar ajuta conducerea țării să edifice politici flexibile și eficiente. Folosirea acestor teorii este de o perspectivă mai îndelungată, deoarece necesită

studiate minuțios și adaptate la condițiile regionale și la cele ale Moldovei. Din fericire, oportunitățile pentru țara noastră nu vin doar din valorificarea acestor teorii. Moldova ar putea, de asemenea, studia în paralel posibilitatea diminuării dependenței sale străine, pe plan politic și economic. Grupuri de lucru care ar analiza dependența economică ar putea fi orientate și coordonate de un consiliu național economic, de tipul celui de securitate, aceasta fiind o practică adoptată de mai multe țări dezvoltate. Actualul Consiliu Suprem de Securitate, după restructurări de rigoare ar putea de asemenea conduce cercetări în domenii ce țin de competența sa, cum ar fi vulnerabilitatea statului la presiunile social-politice externe. La cercetarea mecanismului dependenței și vulnerabilității străine ar putea fi implicați experți guvernamentali, experți ai societății civile și ai lumii academice, din țară și peste hotare. Cheltuielile legate de desfășurarea cercetărilor ar urma să fie suportate de stat, pe bază competitivă. Nici aceste activități nu reprezintă o inovație, fiind practicate în mai multe țări.

Una din cele mai serioase vulnerabilități ale Republicii Moldova este inferioritatea sa în contextul atacurilor informaționale interne și externe, avem în vedere anumite instrumente de propagandă și de defăimare, la care este supus regulat statul și clasa politică de la Chișinău. În special, destul de agresive sunt incursiunile informaționale din partea Moscovei și

⁴⁹ A Solution to Moldova's Transnistrian Conflict: Regional Complex Interdependence, iunie 2003, Mija Valeriu, (<http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA417592&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>), teza de master la Școala de studii internaționale, Monterey, Statele Unite. Locotenent - colonelul Valeriu Mija activează în prezent la Ministerul Apărării.

ale Tiraspolului, care în mod evident sunt coordonate, atingând scara unui adevărat război informațional. Aceste eforturi urmăresc crearea Tiraspolului a unei imagini de „parte vătămată” în conflictul cu Chișinăul, încercându-se a câștiga de partea sa opinia internațională în vederea obținerii independenței lui. Există semnale că aceste eforturi informaționale comune ale Moscovei și ale Tiraspolului au înregistrat oarecare succese: membri ai societății civile, ai lumii academice și ai clasei politice din Occident par a fi înclinați să le accepte discursul drept o explicație argumentată și logică a realității

Campaniile informaționale rusești, de asemenea, destabilizează situația internă din Republica Moldova, semănând în rândul populației opinii ce denigrează, în țară și peste hotar, conducerea statului și instigă la conflicte interne. Ele urmăresc și scopul formării barierelor politice și de percepere între Moldova și Occident. Există o ruptură esențială a canalelor de comunicare Moldova – comunitatea internațională (UE, SUA). Astfel, funcționarii de stat de cel mai înalt rang nu sunt propriu informați pe linia comunicării cu Occidentul și nu au acces la informațiile vitale pentru adoptarea deciziilor politice importante. Acest lucru generează erori strategice și vulnerabilități în fața dezinformărilor, înșelăciunilor și improvizarilor tactice inițiate de Kremlin⁵⁰.

50 Vladimir Socor, „Moldova's Presidential Institutions Increasingly Dysfunctional”, Eurasia Daily Monitor, The Jamestown Foundation, 1 August 2007, Volume 4:149

„NEUTRĂ” ÎNSEAMNĂ „NEUTRALIZATĂ”

Una din cele mai sensibile chestiuni, abordată de proiectul Concepției securității naționale este prezentarea echivocă a statutului de neutralitate al Moldovei. CSN nu explică, în ce mod schimbările în arhitectura securității internaționale și regionale au influențat necesitatea păstrării acestui statut. Ea, de asemenea, nu enunță lipsa oricărei utilități a neutralității actuale a Republicii Moldova, din cauza caracterului ei artificial, pe motiv că nu a fost recunoscută de comunitatea internațională și pentru că nici nu sunt întrunite condițiile necesare pentru a fi recunoscută. În plus, neutralitatea presupune și existența unor capacități militare proprii considerabile, de care Moldova duce lipsă. Se pare că ideea eronată a neutralității ca instrument eficient de asigurare a securității naționale este adânc înrădăcinată în conștiința clasei politice influente de la Chișinău, devenind un fel de înțelepciune convențională. Acest fapt nu este altceva decât confundarea dorințelor cu realitatea, pe motiv că o astfel de convingere nu este sprijinită nici de teorie, de considerații pragmatice sau de calcule operaționale. CSN trece ușor cu vederea afirmațiile experților autohtoni și occidentali care afirmă că neutralitatea, fiind un instrument învechit al politicii externe, merită să țină statele în afara războaielor, în contextul politicii internaționale

actuale este o concepție anacronică⁵¹. Mai mult decât atât, în prezent acest statut este contraindicat statelor mici și slabe ca Moldova, din cauza că le izolează de mecanismele internaționale de cooperare. Iar în prezent tocmai politica externă activă este o condiție-cheie pentru supraviețuirea statelor mici. Alte state europene neutre au acceptat, în majoritatea cazurilor, statutul său de neutralitate sub presiunea marilor puteri, în perioade și circumstanțe istorice foarte diferite, când războaiele erau principalul instrument al politicii externe pe continentul european. Cazul Moldovei nu poate fi comparat cu cel al Suediei, al Finlandei, al Austriei, și datorită faptului că astăzi există multe instrumente mai eficiente ale politicii de securitate.

În Moldova acest statut a fost aprobat printr-o decizie politică de conjunctură, o dată cu adoptarea primei constituții, iar motivele acestei decizii nu sunt destul de clare nici astăzi.

9. Recomandăm soluționarea dilemei de balansare/aderare începând cu revizuirea necesității statutului de neutralitate, conform intereselor securității naționale.

Luând în considerație multitudinea de schimbări a mediului de securitate (percepțiile statelor din Europa, schimbarea frontierelor politice și balanței de

puteri, etc.), este evidentă necesitatea revizuirii statutului de neutralitate. Experiența din perioada post-sovietică a arătat că neutralitatea nu poate să ofere Moldovei soluțiile pentru realizarea cărora a fost contestabil acceptat acest statut – încercarea de a convinge Rusia că nu ne vom uni cu România, obținând în schimb sprijinul acesteia în soluționarea conflictului transnistrean. Dimpotrivă, actualmente neutralitatea lipsește Moldova de o mulțime de beneficii care ar crește bunăstarea și securitatea statului, limitând opțiunile ei strategice și restrângând acțiunile sale pe arena politică internă și externă. Neutralitatea nu este o necesitate obiectivă de securitate, ea continuă să fie impusă prin decizie politizată, nefondată și greșită, în esență. Neutralitatea Moldovei constituie, de fapt, vulnerabilitatea ei strategică⁵², iar menținerea acestui statut ar trebuie supusă unei analize și unor discuții seroase cu participarea experților guvernului, lumii academice și societății civile.

Se pare că cel mai important motiv care determină puterea de la Chișinău să păstreze această formulă este insistența Rusiei și presiunea ei asupra clasei politice autohtone, folosindu-se în acest scop atât mecanisme directe (diplomate), cât și indirecte (propaganda, subversiunea politică). Să nu uităm că, de fapt, Rusia este tatăl și nașul neutralității moldovenești. O parte considerabilă a analizei se referă la Federația Rusă, motivul fiind că politi-

51 Interviu cu James Sherr, „Consider că conceptul de neutralitate este unul învechit”, Europa.md (<http://www.europa.md/rom/serch/1/437>)

52 „Neutralitatea ca vulnerabilitate strategică a Moldovei”, Moldova azi, 9 februarie 2007 (<http://www.azi.md/comment?ID=43122>)

ca acesteia față de Moldova generează majoritatea spectrului de amenințări la adresa securității naționale a ei. Rusiei îi convine foarte mult ca Moldova să-și păstreze neutralitatea declarată, fapt care lucrează doar într-o direcție, nepermițând Moldovei să-și sporească securitatea, fiind în continuare foarte vulnerabilă în fața agresiunii politice și militare rusești. În același timp, în situația ambiguă creată, Rusia are libertate deplină în Moldova, simțindu-se protejată contra criticii Occidentului. Nu întâmplător, Kremlinul a sugerat Georgiei, apoi și Ucrainei, să accepte statutul de neutralitate, urmărind să le limiteze capacitatea de manevrare a acestor țări în politica lor externă și internă de securitate. Dacă am descrie unei terțe părți, fie unui membru inveterat al PCRМ, fie unui funcționar rus, european sau american, etc., cadrul relațiilor moldo-ruse, fără să indicăm numele țărilor, atunci am afla că, aleasă arbitrar, țara X (Rusia) este agresivă, ostilă țării Y (Moldova). Se confirmă, astfel că o strategie națională eficientă trebuie să fie pragmatică și liberă de orice ideologie și preferințe de grup.

În contextul actual, când Rusia și-a declarat suspendarea participării sale la Tratatul Forțelor Armate Convenționale din Europa, invocând motivul că Occidentul nu îl respectă, Moldova ar putea modifica Constituția sa și Concepția securității naționale renunțând la statutul de neutralitate. Dacă partidul de guvernământ va realiza necesitatea acestei măsuri pentru securitatea

națională, atunci ea va putea fi realizat. Argumentul de forță, în acest caz, trebuie să fie inutilitatea menținerii unei neutralități, care e doar o ficțiune, din moment ce Rusia nu respectă condițiile de funcționare mecanismului de neutralitate, inclusiv prin retragerea trupelor sale militare de pe teritoriul Moldovei și prin sistarea sprijinului autorităților separatiste de la Tiraspol.

Ca de obicei, la finalul acestui studiu vom formula un șir de concluzii, care, de rând cu recomandările lucrării, ar putea servi ca teme de dezbatere asupra proiectului Concepției securității naționale. Acesta, de altfel nu va ajunge foarte curând în Legislativ, deoarece pe 13 iulie 2007 proiectul a fost supus unui bombardament verbal – critici extrem de aspre și ideologizate în ședința fracțiunii parlamentare a Partidului Comuniștilor, documentul fiind returnat Guvernului. Este posibil ca schimbările din proiectul CSN, impuse de PCRМ, să genereze un document pentru securitatea națională inert, nefuncțional, cu caracter formal, care ar putea constitui el însăși o amenințare majoră pentru securitatea țării, cel puțin pentru următorii 2 ani. În această situație, fraza din proiectul noii Concepții, „atașamentul necondiționat al Republicii Moldova față de valorile și principiile democratice împărtășite de statele membre ale Uniunii Europene constituie principala garanție și bază pentru securitatea națională a Republicii Moldova”, va deveni actuală.

CONCLUZII

Scopul oricărei strategii a securității naționale este să genereze și să organizeze cu eficiență maximă mijloacele statului pentru a influența sistemul internațional în vederea asigurării condițiilor optime posibile pentru dezvoltarea și prosperitatea statului și pentru minimalizarea sau lichidarea completă a efectelor acțiunilor și evenimentelor externe ostile, periculoase pentru dezvoltarea statului. Această definiție ar fi completă, cu condiția că pericolele pentru securitatea statului ar deriva doar din exterior. Datorită globalizării, faptului că frontierele dintre state au devenit de o natură mai poroasă și mai transparente, precum și datorită altor dezvoltări curente⁵³ ale sistemului internațional, a crescut numărul pericolelor de natură internă. În acest context, se impune obiectivul imperativ de a orienta eforturile strategiei securității naționale înspre mediul intern al statului. Proiectul CSN a înregistrat rezultate mai modeste în cazul ambelor condiții. Pe plan extern, el este relativ pasiv, inert și chiar izolaționist. Un stat ca Moldova își poate maximaliza gradul de promovare a intereselor doar printr-o politică externă viguroasă, activă și flexibilă. Cadrul intern nu a găsit nici el o reflectare completă în cadrul proiectului, fiind dispersat pe domenii ce nu prezintă amenințări iminente sau acute. Nici problemele

actuale ale Moldovei, așa ca integritatea instituțiilor și a funcționarilor de stat, în contextul corupției și al conflictelor de interese ale acestora, nu au fost desfășurate pe larg în acest proiect⁵⁴.

Strategia securității naționale are șansele de a-și atinge scopurile doar dacă este eficientă în descoperirea obstacolelor care-i stau în cale. Proiectul CSN a atins un succes mai mic la evaluarea bună și nuanțată a mediului internațional și tendințelor actuale ale acestuia, nearătându-se în ce fel acestea afectează interesele vitale ale Moldovei. Dacă apelăm la definiția clausewitziană a războiului, care îl definește drept o continuare a politicii prin mijloace violente, având scopul de a constrânge un adversar să execute voința altuia⁵⁵ și ținem cont de tendințele de schimbare a naturii agresiunii în sistemul internațional⁵⁶, atunci este evident că Moldova se află în stare de război neconvențional cu Federația Rusă. O astfel de concluzie este în contradicție cu percepțiile și principiile ortodoxe ce stau la baza funcționării instituțiilor de stat din Moldova, fiind respinsă de o mare parte a clasei politice autohtone. Motivul unei astfel de gândiri se găsește în modul în care

54 Se are în vedere eficacitatea instituțională, mecanismele de protecție împotriva corupției politice și dezvoltarea intereselor private care sunt în conflict cu interesele naționale. În acest context, se poate menționa exemplul statelor unde funcționarii de stat nu au dreptul la cetățenie multiplă sau nu pot fi proprietari de bunuri ce aparțin sau sunt controlate de guvernele altor state.

55 Cartea I, *On War*, Carl von Clausewitz, publ. N. Trubner, Londra 1873 (<http://www.clausewitz.com/CWZHOME/VomKriege2.ONWARTOC2.HTML>)

56 Am vorbit desfășurat despre această tendință în creștere pe paginile 11-18 ale acestui studiu.

53 Avem în vedere inclusiv schimbările în natura agresiunii externe, despre care am vorbit anterior.

clasa politică moldovenească privește Rusia – nu ca pe un stat străin, dar sub influența educației nomenclaturiste sovietice pe care majoritatea din ei au primit-o. Nu fără motiv, un articol al ediției on-line a revistei britanice *Economist.com* a numit actuala conducere a Moldovei drept „elită provincială sovietică”⁵⁷. Astfel reacțiile exagerat de dure la adresa Bucureștiului, drept răspuns la acțiuni mult mai nevinovate comparativ cu cele ale Kremlinului, ar putea fi explicate prin faptul că România este considerată de ei țară străină.

Dacă cineva s-ar simți tentat să facă o paralelă între acțiunile Rusiei față de Moldova și cele ale Occidentului față de Iran, Irak, Coreea de Nord, Sudan, etc., trebuie să insistăm că între ele există diferențe importante. Cazurile de presiune economică sub formă de sancțiuni și alte mecanisme de constrângere sunt aplicate de către Occident împotriva țărilor-paria a comunității internaționale, adică a acelor state care încalcă în mod conștient prevederile dreptului internațional. Pe când Rusia atacă Moldova cu sancțiuni brutale pentru a impune conducerea de la Chișinău să i se supună. Așadar, folosește presiunea economică exact în acele cazuri, în care dacă ar fi utilizat forțe militare s-ar fi numit agresiune armată. Esența este aceeași, doar instrumentele folosite pentru atingerea scopului de a supune Moldova voinței sale,

sunt diferite. În acest caz, afirmația precum că suntem în stare de război neconvențional cu Rusia este una pragmatică, impusă de o realitate obiectivă. Situații de conflict similare, înregistrate în alte părți ale lumii au fost denumite ca *război de generația a patra*⁵⁸. Folosirea eforturilor combinate de presiune economice, politice, sociale și militare de tipul celor folosite de către Rusia în raport cu Moldova, au fost descrise de analiștii americani încă în 1989⁵⁹. Autorii acestei concepții relevă următoarele :

„diferența dintre război și pace se va dizolva până la indistinct. El (războiul) va fi de natură neliniară, posibil evoluând până în momentul când nu va avea fronturi sau câmpuri de luptă bine definite. Distincția între „civil” și „militar” ar putea dispărea”.

Faptul că noul proiect al Concepției de securitate națională nu a reușit să identifice sau să evalueze obiectiv o astfel de stare ostilă față de Moldova, arată că documentul nu este capabil să mobilizeze și să organizeze resur-

58 Războiul de generația a patra (fourth generation warfare, 4GW) este un concept în doctrina militară americană definit în 1989 de o echipă de analiști, printre care și William S. Lind. Acesta se caracterizează prin dizolvarea diferențelor între război și politică, soldat și civil, pace și conflict, având foarte mult în comun cu terorizmul și războiul asimetric, folosind tactici secrete (sabotaj, subversiune, etc.), de teroare, intimidare și confuzie, în opinia autorilor, acesta este un concept aparte. Conceptul a fost prezentat de William S. Lind, Colonel Keith Nightengale, Căpitan John F. Schmitt, Colonel Joseph W. Sutton, și locotenent-colonelul Gary I. Wilson în articolul „The Changing Face of War: Into the Fourth Generation”, publicat în *Marine Corps Gazette* (octombrie 1989), pp. 22-26 și în *Military Review* (octombrie 1989), pp. 2-11 (http://www.d-n-i.net/fcs/4th_gen_war_gazette.htm)

59 Un alt articol a lui William S. Lind despre conceptul războiului de generația a patra poate fi găsit la <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/lind.pdf>

57 *Economist.com/Global Agenda*, „The Country that Europe Forgot Moldova & Romania”, 14 mai 2007, p.1

sele și eforturile statului în vederea înfruntării acestui pericol. În consecință, strategiile sectoriale vor continua și ele să „șchiopăteze”, ignorând amenințările existente, generând mijloace, capacități, forțe și politici insuficiente și neadecvate, incapabile să asigure securitatea țării. Eforturile Rusiei sunt orientate împotriva stabilității Moldovei, prin urmare împotriva însăși existenței Republicii Moldova ca stat suveran și independent. Astfel conducerea statului, indiferent de preferințele politice și ideologice, este obligată să fie atentă la această omisiune a proiectului, pentru a evita să devină involuntar complice al intențiilor ostile rusești împotriva Moldovei.

Opinia că Moldova este jertfa unei presiuni externe agresive din partea Rusiei este împărtășită de marea majoritate a clasei politice moldovenești, inclusiv de reprezentanți ai partidului de guvernământ. Însă nu există un consens asupra modului în care trebuie să acționeze conducerea la aceste amenințări externe. În pofida faptului că una din cele mai eficiente căi de a reduce amestecul în afacerile interne ale unui stat din partea unei puteri străine este prin realizarea reformelor ce țin de drepturile omului și de crearea a unei imagini democratice a țării⁶⁰ - ea nu este acceptată de toți actorii politici interni. Dar totuși într-un stat multiethnic, care nu a reușit încă să-și creeze o identitate națională

larg acceptată (fapt care determină în mare măsură caracterul vulnerabil al sistemului politic din Moldova), reformele democratice adevărate reprezintă singura soluție optimă. Prin realizarea lor se creează mecanisme de echilibru instituțional⁶¹, care au capacitatea de a diminua sau chiar a exclude complet pericolul, când vulnerabilitățile de grup ale unei echipe ce monopolizează puterea în stat s-ar putea transforma în vulnerabilități ale întregului stat.

Problemele enumerate mai sus își sporesc gravitatea și din cauza creșterii rapide a gradului de confruntare ideologică între Rusia, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Statele Unite, pe de altă parte. Conducerea de la Moscova percepe sistemul politic al UE ca pe o amenințare pentru proiectul său de stabilitate internă. El este perceput ca fiind ostil principiilor „democrației suverane” elaborate de ideologii Kremlinului pentru a consolida statul rus. Ironic, dar fapt obiectiv al acestei confruntări, fiind negat pe larg în Occident, este recunoscut astăzi de înșiși analiștii ruși⁶². Mai mult decât atât, modelul liberal-democratic din Occident este considerat de Kremlin un pericol, deoarece acesta stimulează statele ex-sovietice să iasă de sub influența Federației Ruse.

61 Traducerea din engleză a noțiunii „checks and balances”

62 Иван Крестев, “Россия и Европа: Возвращение идеологии”, Ведомости 21 август 2007, nr.155 (1929) (<http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2007/08/21/131326>). Versiunea completă a articolului urmează să fie publicată în următorul număr al jurnalului „Россия в глобальной политике”.

SOLUȚII

Adoptarea unei *strategii de securitate națională* pragmatică și eficientă ar permite conturarea eforturilor instrumentelor statului în politica externă, în domeniul economic, în cel militar și informațional etc. Astfel, definindu-se politica externă a Moscovei față de Chișinău drept una orientată întru edificarea și/sau consolidarea influenței și a controlului Rusiei asupra conducerii Republicii Moldova, constituind cea mai gravă amenințare la adresa securității naționale, se vor crea condițiile pentru ca strategiile sectoriale să înceapă a dezvolta politici și instrumente eficiente în vederea contracarării acestui pericol. Pe planul **politicii externe** Moldova ar căuta activ (fără a-și impune singură limitări), sprijin prin formarea și aderarea la parteneriate și alianțe, urmărind scopul de a balansa disparitatea enormă cu Rusia în toate domeniile. Chișinăul trebuie să folosească inerția eforturilor Occidentului în reacțiile sale de contracarare a politicii agresive a Rusiei. Moldova ar utiliza fără ezitare mecanismele de constrângere oferite de organisme și regimurile internaționale pentru a obține pârgșii de presiune asupra Rusiei. Trebuie să se înțeleagă că Rusia va continua să trateze Moldova cu o atitudine disconsideratoare și încercări de a-i impune voința atâta timp, cât câștigurile obținute în urma presiunii vor fi mai mari decât pierderile și cât timp asemenea politici vor fi percepute la

Kremlin drept eficiente. Așadar, eforturile conducerii statului trebuie să fie orientate înspre descurajarea Rusiei de la acte neprietenoase față de Moldova. Oricare avantaje, oricât de mici, trebuie folosite: un avantaj substanțial este faptul că suntem separați de Rusia prin teritoriul Ucrainei, care la fel privește politicile Rusiei în regiune cu îngrijorare. Această percepție a Kievului ar putea fi eficient exploatată pentru a slăbi capacitatea Rusiei de a influența conducerea Moldovei. Menționăm că anume prezența fizică în regiunea transnistreană a Moldovei oferă condiții optime Kremlinului, permițându-i să sprijine separatismul administrației de la Tiraspol. Statul rus obține în acest caz un avantaj strategic controlând o parte a teritoriului Moldovei, iar Chișinăul (dacă ar exista voința politică) ar putea lipsi Rusia de acest avantaj. Evident, într-o mare măsură capacitățile de manevrare ale elitelor politice actuale moldovenești sunt destul de limitate, deoarece interesele lor personale și de grup sunt în mare măsură dependente de voința Kremlinului. Așadar, nu este vorba că Moldova nu ar fi capabilă să reacționeze adecvat la politica neprietenoasă a Rusiei, descurajându-o în acest comportament. O amenințare fatală pentru securitatea sa națională o constituie faptul că elita politică autohtonă este constrânsă de Kremlin să nu întreprindă măsuri eficiente, în vederea subminării capacității Rusiei de a influența Chișinăul.

Această sarcină ar trebui să fie asumată de *politicile de securitate internă și de informații*, care să-și orienteze activitatea întru zădărnicierea planurilor Rusiei de limitare a opțiunilor conducerii politice din Moldova. Principiul este același – Rusia va lovi și mai departe în punctele vulnerabile și este în puterea Moldovei să-și reducă vulnerabilitățile. Formula dependenței Chișinăului față de Kremlin este următoarea: vulnerabilitatea și dependența Moldovei față de Rusia nu sunt altceva decât vulnerabilitățile și dependența clasei politice aflate la guvernare. Prin urmare, Kremlinul poate controla destinul întregii populații, fiindcă deține pârghii de influență a conducerii de vârf a țării. Acest fapt reprezintă, după Clausewitz, „centrul de gravitație”⁶³ al sistemului politic din Moldova sau punctul cel mai slab al acestuia. În condițiile în care sistemul politic al Moldovei ar fi balansat, ar conține mecanisme eficiente de echilibru instituțional, atunci s-ar crea premise pentru prevenirea situației când o persoană sau un grup dețin puterea absolută în stat. Când acest scop va fi atins, adică monopolizarea puterii de către un singur actor va fi exclusă, atunci nu va exista un singur centru de putere care să poată fi supus presiunii externe. În acest caz Rusia nu va mai fi în stare să restrângă capacitatea conducerii Moldovei să răspundă la diferite amenințări. Instituirea

63 Traducerea din engleză a noțiunii „center of gravity”, ce reprezintă un element atât de important al unui sistem (militar, politic, economic, etc.), încât distrugerea sau luarea sub control al acestuia ar duce la colapsul sau acapararea întregului sistem.

echilibrului instituțional trebuie să fie însoțită de excluderea sau diminuarea pericolelor survenite în urma compromiterii funcționarilor și demnitarilor de stat. Cu toate că aceasta este o sarcină de rutină pentru toate statele, în Moldova acest proces are proporții de masă, ceea ce și determină gravitatea pericolului pentru securitatea statului. Printre punctele vulnerabile ale statului nostru am putea enumera corupția politică, activitatea pentru guvernele străine, regimul slab de păstrare a secretelor de stat, nepotismul și incompetența profesională a funcționarilor aflați în posturi-cheie.

Evident că problemele dependenței economice externe, de resursele energetice, de materia primă și de piețele de desfacere urmează să fie soluționate prin *politici economice* adecvate. Acestea, însă, au nevoie de liniile directoare ale unei strategii de securitate națională. La planificarea strategiei economice va fi necesar să se ia în considerație presiunile din partea actorilor economici interni, care ar putea să se opună schimbărilor. Este la fel important să se evite implicarea excesivă a statului în procesele economice și încercările de regulare a acestora de către el. Statul ar trebui să se implice doar în limita în care domeniul economic este folosit de forțe externe care încearcă, astfel, să-și sporească influență asupra guvernării, pentru a evita dependența străină de parteneri suspecti și pentru a asigura diversificarea

economiei. Domeniul economic este atât de complex și important, încât pentru realizarea obiectivelor indicate este necesar de creat organisme specializate⁶⁴.

Din totdeauna statele au tins să-și sporească în politica internațională influența, puterea, bogăția și *prestigiul*. Ultimul obiectiv este atât de important, încât unele state, de exemplu Rusia, direcționează majoritatea resurselor sale înspre realizarea acestuia. Prestigiul unui stat, de regulă, nu este altceva decât prestigiul guvernării sale. Nu vom greși mult afirmând că în prezent, pe continentul european, prestigiul are o valoare similară cum o aveau forțele armate până la războiul al doilea mondial. Prestigiul guvernului pe plan intern reprezintă încrederea și sprijinul pe care conducerea statului o are de la populație și, în mare măsură, influențează coeziunea internă a statului și capacitatea lui de a rezista la șocurile externe.

Politicile pentru relațiile cu publicul (pe plan intern) și **politicile de diplomație publică** (pe plan extern) sunt menite să asigure condițiile când eforturile și acțiunile conducerii statului sunt înțelese corect atât în țară, cât și peste hotare. Acestea urmează să prevină și să neutralizeze războaiele informaționale din exterior, care urmăresc discreditarea conducerii țării; să obțină sprijinul populației pentru variate inițiative ale sale și

să asigure dialogul pe două direcții între guvernanți și alegători sau între stat și comunitatea internațională. Dialogul între guvernare și populație este extrem de important, în special, pentru Moldova, căci prin intermediul acestuia se poate diminua rezultatele campaniilor informaționale organizate atât de Tiraspol, cât și de Moscova, ce urmăresc crearea liniilor de separare culturală, lingvistică și etnică între cetățenii țării. Capacitatea Kremlinului de a ataca diverse inițiative și politici ale conducerii Moldovei, folosind cetățeni moldoveni de etnie rusă, poate fi și ea controlată prin strategii eficiente ale relațiilor cu publicul. Îmbunătățirea climatului investițional este un alt domeniu unde se manifestă strategiile de diplomație publică.

10. Recomandăm elaborarea și realizarea unei strategii informaționale, care să conțină aspecte ale relației cu publicul (arena internă) și ale diplomației publice (arena externă).

Deși sunt menționate în final, **aspectele militare** au o importanță crescândă în lume, prin urmare, și în Moldova. Există un principiu esențial al politicii internaționale – orice inițiativă pe plan extern devine simplă

⁶⁴ Vezi pagina 14, unde se sugerează crearea unui consiliu economic după modelul celui de securitate.

retorică, dacă nu este susținută de o forță de constrângere economică sau, în cele mai dese cazuri, militară. În situația Moldovei, existența unui potențial militar inferior (considerabil mai mic celui de la Tiraspol) subminează pozițiile Chișinăului la negocieri, din cauză că administrația de la Tiraspol nu simte presiunea unei posibile operații armate și nu vede necesitatea de a accepta un consens. E adevărat că dreptul Chișinăului de a-și restitui autoritatea asupra malului stâng al Nistrului prin mijloace militare nu este contestat de dreptul internațional și de către guvernele occidentale, acest fapt fiind confirmat de analizele efectuate în Occident și chiar în Est, care iau în considerație o astfel de opțiune. În principiu, deținerea unor forțe armate potrivite, nu presupune neapărat folosirea lor, dar oferă un instrument eficient suplimentar în politica conducerii țării. În plus, organizarea unei armate naționale moderne ar crea un mecanism ce ar contribui la educația civică a cetățenilor, în spiritul patriotismului, aspect important dacă se dorește edificarea unui stat independent și suveran. Educația patriotică nu înseamnă deloc în-doctrinare, ci cultivarea unor valori. Forțele militare pot contribui, de asemenea, la eforturile diplomației publice a statului, menită să sporească prestigiul țării, prin participarea la operațiuni umanitare și de menținere a păcii. De mai mulți ani Moldova încearcă și nu reușește să creeze un contingent de pacificatori, care ar

permite participarea mai semnificativă a țării la eforturile comunității internaționale de menținere a păcii. Astfel, se ratează posibilitatea de a trece din rândurile amenințărilor și consumatorilor de securitate în clubul țărilor care contribuie la securitatea internațională. În final, mai menționăm că forțele militare reprezintă un instrument eficient în gestionarea situațiilor de criză, de natură diferită, dat fiind operativitatea, instruirea și costul lor comparativ redus.

Acestea au fost un șir de sugestii privind posibilitatea folosirii mai eficiente a instrumentelor statului prin adaptarea strategiilor sectoriale. Modificarea eficientă însă a politicilor sectoriale necesită o Strategie de securitate națională pragmatică și bine chibzuită. Analizele expuse în studiu dezvăluie cât de importantă este SSN pentru depășirea haosului și dezechilibrului instituționale, caracteristic situației actuale din Moldova. Instituțiile guvernamentale pe parcursul a mai multor ani a acționat în cele mai multe cazuri din inerție. Puținele inițiative reușite, dacă și au putut fi realizate în politici și strategii, au fost înăbușite la etapa implementării. Actualmente situația este atât de gravă, încât lipsa reformelor amenință securitatea națională a Moldovei, înțelegând prin asta capacitatea de supraviețuire a ei ca stat suveran. SSN ar putea și ar trebui să devină acel document-călăuză, care ar consolida instrumentele statului, ar mobiliza resursele și eforturile și

ar dinamiza reformele creând un mediu favorabil finalizării acestora.

Nu toți partenerii Chișinăului înțeleg realitățile existente, și privesc SSN ca pe un document formal, încurajând această atitudine și în rândul clasei politice autohtone. În Uniunea Europeană această stare s-a dezvoltat din cauza faptului că chiar în interiorul UE se resimte lipsa unei culturi strategice eficiente. Pe toată perioada războiului rece Europa a beneficiat de umbrela de securitate a Statelor Unite, fără să fie constrânsă să se concentreze prea mult la problema securității sale și suportând cheltuieli reduse pentru apărare. Europeanii privesc securitatea Moldovei reieșind din perspectivele și interesele proprii, iar interesele UE față de Moldova, cu toate că au sporit semnificativ, comparativ cu cinci ani în urmă, continuă să nu fie pe primele pagini ale agendei UE. În pofida acestui fapt, UE poate contribui substanțial la procesul de adoptare a unei strategii de securitate națională riguroasă. Fiind mai puțin cointeresați în capacitățile militare ale Moldovei, statele UE ar putea oferi Moldovei consultanță și instruire calitativă în domeniul securității energetice, al economiei, al politicii externe, al edificării instituțiilor democratice și în domeniul relațiilor cu publicul. Un ajutor însă trebuie solicitat și de modul cum e solicitat depinde calitatea și cantitatea acestuia. Chișinăul ar putea identifica exact experții și instituțiile care se specializează pe

problemele de care este preocupată Moldova, folosind ajutorul UE pentru a-i atrage în studiile și cercetările necesare. De asemenea, Chișinăul ar putea beneficia de sprijinul experților americani pe probleme de instruire și de planificare strategică, de securitate și militare.

Studiul, propunându-și dezbaterăa unei complexități de probleme, a evitat să pornească de pe pozițiile minimaliste răspândite în instituțiile guvernamentale, care tind să susțină ideea, că doar ceea ce este acceptabil conducerii, sau ce este perceput drept realizabil, merită să fie considerat. În schimb analiza avertizează împotriva a unor astfel de abordări, considerând măsurile care ar contribui în rezolvarea crizei sistemice și de securitate cu care se confruntă Moldova. Este nevoie ca conducerea actuală de la Chișinău să-și reconsidere principiile, pozițiile și politicile sale, atât pe plan intern, cât și pe cel extern. Ea se confruntă cu necesitatea de a face o diferență clară între aliați, prieteni, parteneri, concurenți și adversari. Dacă Moldova dorește să supraviețuiască în calitate de stat suveran, în calitate de actor independent în relațiile internaționale, ea pur și simplu nu are alte opțiuni. Și proiectul noii Concepții de securitate națională constituie și un test decisiv pentru guvernarea actuală în ceea ce privește atât competența sa, cât și adevăratele ei intenții.

Dumitru Minzărari este analist pentru probleme de securitate și politică externă la Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale IDIS Viitorul. El este absolvent al Colegiului Militar „Alexandru cel Bun”, a obținut diploma de licențiat în științe politice a Universității de Stat din Moldova, și gradul de magistru în politica internațională de securitate a Universității Columbia din New York. A activat la Ministerul Apărării al Republicii Moldova, unde a fost responsabil pentru cooperarea cu NATO și OSCE, controlul armamentelor convenționale și subiectele legate de operațiunile de menținere a păcii. A participat la Operațiunea OSCE de monitorizare a frontierei între Georgia și Federația Rusă. Este câștigător al burselor de merit Edmund S. Muskie și Lane Kirkland.

www.viitorul.org

DATELE DE CONTACT:

Str. Iacob Hâncu 10/1.
Mun. Chișinău.
Republica Moldova

TEL. 373-22 22-71-30, 22-18-44.

FAX. 373-22 21-09-32
idis_viitorul@mdl.net